

Styre: Fakultetsstyret ved Det juridiske fakultet
Styresak: 38/22
Møtedato: 10.5.2022
Journalnummer: 2022/1550

Orientering om fakultetets innspill til Forskningsrådets tematiske porteføljeplaner

Forskningsrådet reviderer samtlige porteføljeplaner. Planene legger grunnlaget for fremtidige investeringer og utlysninger. Porteføljene har hvert sitt porteføljestyre, med ansvar for å prioritere midler og sikre effekt av forskningen, gi råd og bidra til forsknings- og innovasjonspolitikken innen sitt ansvarsområde. Eirik Holmøyvik er medlem i [porteføljestyret Demokrati, styring og fornyelse](#).

Høsten 2021 sendte UiB høringsinnspill til de tre faglig orienterte porteføljeplanene Humaniora og samfunnsvitenskap, Naturvitenskap og teknologi og Livsvitenskap. Fakultetet bidro med innspill til [Humaniora og samfunnsvitenskap](#).

Forskningsrådet åpnet så innspillrunden for de [12 tematiske porteføljeplanene](#). UiB har sendt innspill til samtlige planer. Fakultetet bidro med innspill til fem av dem: [Demokrati, styring og fornyelse](#), [Muliggjørende teknologier](#), [Velferd, kultur og samfunn](#), [Energi, transport og lavutslipp](#) og [Global utvikling og internasjonale relasjoner](#).

Fakultet har i tillegg hatt koordineringsansvar for UiBs innspill til Demokrati, Styring og Fornyelse. Dette betyr at fakultetet har koblet og samskrevet eget innspill med innspillene til Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Det psykologiske fakultet og Det humanistiske fakultet. Vedlegg 1 viser fakultetets innspill til DEMOKRAT-planen før samskriving. Vedlegg 2 viser den samskrevne versjonen som ble sendt inn som UiBs offisielle innspill. De fire andre planene som fakultetet har bidratt til er koordinert av FIA (Velferd kultur og samfunn og Muliggjørende teknologier), Strategisk satsing for klima og energiomstilling (Energi, transport og lavutslipp) og Senter for global helse (Global utvikling og internasjonal helse).

Innspillsprosessen ved fakultetet har vært forankret i fagmiljøene. Porteføljeplanene har blitt drøftet med faglig ansatte som er tett på tematikkene. Innspillene er så skrevet inn i Forskningsrådets innspillsmal der det stilles konkrete spørsmål til de ulike kapitlene i porteføljeplanene. Merk at vedleggene 3-6 er fakultetets innspill før samskrivingen med de andre fakultetene.

Forslag til vedtak:

Styret tar saken til orientering.

Karl Harald Søvig

Dekan

Øystein L. Iversen
Fakultetsdirektør

INMU 17.3.2022

Vedlegg:

1. Fakultetets innspill til porteføljeplanen Demokrati, styring og fornyelse (DEMOKRAT)
2. UiBs innspill til porteføljeplanen Demokrati, styring og fornyelse (DEMOKRAT)
3. Fakultetets innspill til porteføljeplan Muliggjørende teknologier
4. Fakultetets innspill til porteføljeplanen Velferd, kultur og samfunn (VELKULSAM)
5. Fakultetets innspill til porteføljeplanen Energi, transport og lavutslipp
6. Fakultetets innspill til porteføljeplanen Global utvikling og internasjonale relasjoner

Innspill til Forskningsrådets porteføljeplan Demokrati, styring og fornyelse

Kap 1 Fremtidsblikk

Det bes ikke om innspill til dette kapittelet

Kap 2 Porteføljens omfang

Det bes ikke om innspill til dette kapittelet

Kap 3 Investeringsmål

Er investeringsmålene (samfunns mål og brukermål) i tråd med de forventninger dere har til denne tematiske porteføljen?

Porteføljeplanen demokrati, styring og fornyelse beskriver områder som ligger tett opp mot kjernen av rettsvitenskapelig forskning. Rettsvitenskapelig forskning handler i stor grad om å forstå og analysere systemene for gjeldende regulatoriske rammer, de samfunnsmessige rettsstatlige verdier og strukturer og jussen som styringsverktøy. Det kreves rettsvitenskapelige avklaringer av gjeldende rett før rettsvitenskapen også kan innta en mer eksplorativ rolle, der forskningsspørsmålene videreutvikles fra «rettssystemet slik det er» til «hva er hensiktsmessige rammer for omstilling mot et bærekraftig samfunn og hvordan, med hvilke insentiver, kan disse rammene utvikles».

Rettsvitenskapelig tenkning om hvilke rettslige rammer som fins og hvilke som er mulige må inkluderes på tvers av prioriteringene i denne planen for at man skal kunne oppnå forventede virkninger og samfunnseffekter. I rettsvitenskapen er det ofte kort vei fra forskningsresultater til anvendelse av kunnskapen. Dette henger sammen med at rettsvitenskapelige funn om hva som er gjeldende rett og hvilke endringer som er mulige, peker på praktiske løsninger som lar seg operasjonalisere i etablerte samarbeidsflater med privat og offentlig sektor.

Den faglige tyngden og strukturene for ønsket måloppnåelse er på plass i de rettsvitenskapelige miljøene, men vil ikke komme til nytte så lenge beskrivelse av tema og prioriteringer treffer skjevt i forhold til rettsvitenskapens vesen.

UiB forventer at planen skal synliggjøre rettsvitenskapens rolle i temaområdet, og at det legges til rette for at rettsvitenskapen i større grad kan stå i sentrum av tverrvitenskapelig og tverrsektoriell utforskning av demokratiets forutsetninger og rammer i en stadig mer kompleks nasjonal og global kontekst.

Men forventningene blir ikke innfridd på en tilfredsstillende og adekvat måte i utkastet. Grunnen til dette er så vidt vi kan se først og fremst knyttet til definisjonen av samfunnsmålene og at rettsvitenskapen blir forstått og kommunisert som en underdisiplin av samfunnsvitenskapen. Styrkene i rettsvitenskapen, for eksempel når det gjelder å avklare mulighetsrommet for nye tiltak burde vært løftet frem. Koblingen til praksisfeltet og bredden av sektorer som er karakteristisk for rettsvitenskapen burde også vært anerkjent og brukt som en utgangsposisjon i planen.

1. **Samfunnsmålene** slik de er definert i denne porteføljen fremmer innovasjon som løsning på samfunnsutfordringene (mål 1, s. 5). Betegnelser som «effektiv ivaretagelse» (mål 3, s. 5) og «kunnskapsbasert utvikling» (mål 5, s. 5) fremstilles som selvfølgeligheter for å oppnå trygge, inkluderende samfunn. Rettsvitenskapens særlige rolle er å sette spørsmålstegn ved det som her legges til grunn for den ønskede samfunnseffekten. Aktuelle problemsstillinger ville vært: Hvilke utfordringer og betenkeligheter oppstår som følge av teknologisk innovasjon, for

eksempel i forhold til personvern og hvorfor; hvordan kan en sikre effektiv ivaretagelse av sentrale verdier og regler ved bruk av nye teknologiske og andre løsninger; og hvordan forankre kunnskap og utvikling i strukturene for styring av et demokrati? Med gjeldende innfallsvinkel på samfunnsmålene vil man kunne gå glipp av grunnleggende rettsvitenskapelige problemstillinger som vil være av betydning for opprustingen av samfunnet for omstillingsprosesser.

2. **Rettsvitenskap som eget vitenskapsområde.** Porteføljen forvalter forskningsmuligheter for rettsvitenskapen, men uten en eksplisitt anerkjennelse av rettsvitenskapen som et selvstendig vitenskapsområde, begrenses rettsvitenskapens avgjørende rolle for fremtidig kunnskapsutvikling. Porteføljeplanen nevner juss, juridisk forskning og rettsvitenskap noen få ganger, gjerne i oppsummeringer av perspektiver og kunnskapsområder som kan bidra til å løse problemområdene i prioriteringene. Den overfladiske omtalen peker på at det i styringsdokumentene trengs en dypere forståelse av rettssystemets og rettsvitenskapens rolle og potensiale i utviklingen av løsninger på samfunnsproblemer og utvikling av samfunnsinstitusjoner og strukturer som kan håndtere samfunnsproblemer på en mer effektiv og målrettet måte, og med opprettholdelse av rettsstatlige verdier. Som i porteføljeplanen for humaniora og samfunnsvitenskap omtales rettsvitenskap også i denne planen som en underdisiplin av samfunnsvitenskapen: «Hovedtyngden er innenfor samfunnsvitenskap, særlig statsvitenskap, sosiologi, økonomi, medievitenskap og juss, samt tverrfaglige områder som samfunnssikkerhet, planfag og innovasjon» (s. 2). Det at rettsvitenskap er klassifisert som en faggruppe under samfunnsvitenskap i Norsk inndeling i vitenskapsdisipliner bør ikke stå i veien for at dette vitenskapsområdet, som er vesensforskjellig fra samfunnsvitenskapene i metodisk tilnærming, får et klarere rolle i planlegging av investeringer.

Brukermålene er en oppfølging av Forskningsrådets strategi innenfor fagområdet. Har planen de riktige brukermålene?

Brukermålene treffer arbeidsmåter i rettsvitenskapen godt, men det blir ikke tatt høyde for kostnadene for enkeltforskeren og for forskningsmiljøet ved å jobbe i skjæringspunktet akademia og samfunn. I evalueringen av rettsvitenskapelig forskning (JUREVAL) blir effekten av den rettsvitenskapelige forskningen for samfunnet oppfattet som ekstraordinær. Med bred aktivitet i ledelse av utvalg og komiteer og som eksperter i større og mindre tverrfaglige og tverrsektorielle prosjekter bidrar jurister til oppfyllelse av samfunnsoppdraget på tvers av rettsområder og samfunnssektorer.

Men tett kobling til lovgiving, krever høy grad av objektivitet og nøytralitet. Til forskjell fra både naturvitenskapelig og samfunnsvitenskapelig forskning, kan rettsvitenskapelig kunnskap ofte brukes nokså direkte inn i styring og har slik et maktspektet det er viktig å være bevisst i alle faser av forskningen. Det er derfor avgjørende at rammene for rettsvitenskapelig forskning legger til rette for at ulike interesser kan balanseres. Brukermålingene kan ikke på noen som helst måte være førende for hvilke interesser eller grunnverdier som skal gis prioritet.

At rettsvitenskapen skal ha effekt på samfunnet er ikke avhengig av prosjektinnvilgelse.

Måloppnåelse av at «innsikt og kunnskap fra forskningen tas i bruk på de ulike samfunnsarenaene og

sektorer – og i forskning og fagmiljøene selv» (s. 5), skjer uavhengig finansieringssystemet. Men høy måloppnåelse på dette punktet koster. Når rettsvitenskapens særlige bidrag ikke synliggjøres, kan man litt for lett tenke på bidrag fra jurister som en konsulents tjeneste, ofte trukket inn i slutten av prosjekter med teknologisk fokus for å si noe om *hva sier gjeldende rett*. Dette gir begrenset kunnskap og vil være til ulempe for å nå nevnte brukermål.

Kap 4 Prioriteringer

Faglige og teknologiske prioriteringer

Har vi foretatt de rette faglige og teknologiske prioriteringene for denne porteføljen?

Det er positivt at det er ønskelig å styrke juridiske og økonomiske fag i planen. Juridiske fag bør gjennomgående omtales som **rettsvitenskap**.

Er det faglige eller teknologiske prioriteringer som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til?

Synergiene mellom rettsvitenskap, økonomiske fag og realfag bør etterspørres eksplisitt for å unngå at omstillingsprosesser i offentlig sektor avgrenses fra de omliggende strukturene. Omstilling krever utvikling av styringssystem og former. Store omveltninger knyttet til blant annet energikilder og teknologisk utvikling og næringslivets rolle for bærekraftig utvikling, gjør at man må legge større vekt på markedet og samhandling med markedsstrukturene i systemtenkningen. Regelproduksjon skjer ikke bare ved myndighetene og i offentlig sektor, men også i stor grad i næringslivet og privat sektor, ofte i samarbeid med myndighetene. Det er derfor viktig å se på hvordan juridiske og økonomiske systemer virker sammen for å møte samfunnsutfordringene. Det er også relevant å gå inn i de basale reguleringsstrukturene i offentlig sektor for å undersøke i hvilke sammenhenger og situasjoner nye reguleringer lages, og hvilken reell effekt disse har.

Tematiske prioriteringer

Har vi foretatt de rette tematiske prioriteringene for denne porteføljen?

Rettsvitenskap må settes i sentrum av kunnskapsutviklingen om offentlig forvaltnings evne til å møte store samfunnsutfordringer og kriser. Dersom ikke de gjeldende rettslige rammene og mulighetene blir klarlagte, vil potensialet til innovative ideer fremstå som svært usikkert. De faglige og tematiske prioriteringene må derfor åpnes opp både for tradisjonell rettsvitenskap med rettsdogmatisk metodikk som arbeidsredskap og grensesprengende rettsvitenskap der metodologi, teorier og bidrag til løsninger på samfunnsutfordringer utforskes tverrvitenskapelig. Innfallsvinklene er overlappende og må sees i sammenheng for hensiktsmessig levering til planens prioriteringer og mål:

- Den rettsvitenskapelige grunnaktiviteten handler om å fastlegge hva regler går ut på og forstå og forklare prinsipper i rettssystemet «slik de er». Klargjøring og identifikasjon av gjeldende rett er ikke en tilbakeskuende oppgave, men en dynamisk øvelse der både lovfestet og ulovfestet rett er i stadig endring og utvikling for å adoptere også internasjonale regelsystem, som menneskeretter og EU-rett i rask utvikling. Dette er en oppgave for jurister som må anvende rettsdogmatisk metode i analysen av rettskildebildet. Mangel på rettsforskning om viktige samfunnsstrukturer og overnasjonale regler av betydning for den norske konteksten, kan lede til uklarhet, men også urett, som vi har opplevd iblant annet i NAV-skandalen og reinsdriftsaken.
- Rettsvitenskapen kan også brukes til å bygge nye systemer for å legge grunnen for samfunnsutviklingen i bestemte retninger. Innenfor planens temaområde kan juridisk innovasjon beskrives som rettsvitenskapelig forskning som skaper handlingsrom for omstilling mot bærekraft i offentlig forvaltning, krisehåndtering og teknologisk utvikling. Da

rettsvitenskapen i stor grad handler om styring og rammer, blir bidrag fra rettsvitenskapelig forskning for ofte ansett som en «kontrollinstans», snarere enn et selvstendig forskningsbidrag der blant annet samfunnsverdier, lovstrukturer, personvern og rettssikkerhet er innbakt i en overgripende innfallsvinkel. Disiplinen er fremoverlent og progressiv og kan, med de rette rammene, bidra til å stimulere til innovasjon og/eller sette grenser for den der det trengs.

Er det tematiske prioriteringer som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til?

De tematiske prioriteringene bør åpne opp for forskning på forutsetningene for omstilling i offentlig sektor og bærekraftig utvikling og kan for eksempel inkludere:

- Juridiske og økonomiske rammeverk for offentlig styring
- Rettslige rammer for omstilling, fornying og innovasjon
- Åpenhet om det faktiske beslutningsgrunnlaget i offentlig sektor
- Hensiktsmessige insentiver for endring

Retten har som formål å påvirke og styre menneskelig adferd gjennom påbud og forbud og sanksjonssystem, men også gjennom etablering av arenaer for handling og samhandling, investeringer m.m. og ved etablering av institusjoner og statlige, overstatlige og private organisasjoner m.m. Rettsvitenskapen analyserer de grunnleggende strukturene og prinsippene for rettssystemet, hva gjeldende rett går ut på og hvordan systemet best kan utformes for å realisere samfunnsmessige mål og samtidig opprettholde verdier som personlig frihet, rettssikkerhet og demokrati. Det er behov for forskning på de grunnleggende mekanismene i offentlig sektor for å forstå hvordan de rettslige og økonomiske systemene virker. Herfra kan veien videre være å utvikle strukturer som kan bidra til løsningsbildet på de komplekse samfunnsutfordringene.

Prioriterte anvendelsesområder

Har vi prioritert de rette anvendelsesområdene for resultatene fra prosjektene i denne-porteføljen?

Se svar på spørsmål om brukermålene.

Er det prioriterte anvendelsesområder som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til?

Med henvisning til Forskningsrådets strategi der det på s. 22 påpekes at «Velfungerende FoU-systemer forutsetter godt samspill mellom høyere utdanning på den ene siden og forskning og innovasjon på den andre» vil vi understreke behovet for en tydeliggjøring av relevansen av god utdanning i utviklingen av kvalitet i forskningen. Blant annet har profesjonselementet i jusutdanningen bidratt til at relevansen for samfunnet og for forskningen er tett koblet i måten vitenskapelig ansatte arbeider. Gode rettslige løsninger kan bare utvikles av bredt orienterte jurister med god kunnskap om f.eks. alminnelig forvaltningsrett, folkerett og annen internasjonal rett.

Strukturelle prioriteringer

Har vi fremhevet de rette strukturelle prioriteringene for denne porteføljen?

Rettsvitenskapelig forskning, som beskrevet under punkt 3, må synliggjøres gjennomgående som et vitenskapsområde med selvstendig utviklet metode for å legge til rette for tverrfaglig aktivitet med rettsvitenskapelige problemstillinger i sentrum. Dette vil være hensiktsmessig om vi skal nå politiske målsetninger i Langtidsplanen om å utvikle bærekraftige samfunn (innovativ tenkning om regler og rammer), effektive offentlige tjenester (lovens muligheter og begrensinger), hav og industrielle

teknologier (internasjonale regler om planering, resirkulering, nedskalering av eldre installasjoner (olje gass) og installering av nye (havvind) og kobling juss og økonomi), muliggjørende teknologier (immateriell rett og personvern) og demokratisk utvikling (menneskerettigheter, komparativ rettsforskning, domstolforskning).

Fornyelse og innovasjon i offentlig sektor må sees i lys av og utvikles med utgangspunkt i regulatoriske rammer.

Er det strukturelle prioriteringer som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til?

En strukturell utfordring er rollen som rettsvitenskapen får i tverrvitenskapelige og tverrsektorielle samarbeid. Det rettsvitenskapelige bidraget får ofte en birolle for å dekke et kunnskapsbehov som andre definerer. Dette er en rolle rettsvitenskapen har vansker med å ta og ha. Når spørsmålene og rammene er utformet av empirisk funderede vitenskapsdisipliner, blir det ikke tatt hensyn til rettsvitenskapens særlige posisjon i skjæringspunktet mellom vitenskap og politikk. Rettsvitenskapen kan for eksempel ikke gå inn i et prosjekt som er finansiert av en aktør som på en eller annen måte kan nyte godt av reguleringer som utvikles eller endres på grunnlag av kunnskapsutviklingen i prosjektet. Da mister rettsvitenskapen sin legitimitet. Når de nødvendige rammebetingelsene for nøytralitet ikke ligger til grunn, vil forskningsbidraget kunne oppfattes som et interesseavhengig konsulentbidrag. Uten rettsvitenskapelig involvering i rammene for forskningen er det fare for at ikke de riktige forskningsetiske vurderingene blir tatt og at verdien av rettsvitenskapelig forskning går tapt.

Prioriteringer i forhold til EUs rammeprogram Horisont Europa

Har vi fått frem denne-porteføljens viktigste prioriteringer når det gjelder EUs rammeprogram og annet internasjonalt samarbeid?

Det må være en hensiktsmessig balanse mellom nasjonal og internasjonal forskning. For rettsvitenskapen er det ikke nødvendigvis oppbyggende at de nasjonale satsingene skal kvalifisere til konkurranse på internasjonale arenaer. Forskningen innen rettsvitenskap er ofte er nasjonal og nordisk rettet og/eller grunnforskning uten nødvendigvis å være grensesprengende, og som derfor ofte ikke kan finansieres gjennom internasjonale utlysninger. Det kan være grunn til å peke på at all grensesprengende forskning må bygge på kunnskap om hvor grensene faktisk går og at nasjonalstaten har suverenitet til å trekke grenser som bygger på nasjonale verdiprioriteringer. Rettsvitenskapelig klargjøring av hvor grensene faktisk går er derfor helt avgjørende for å kunne bevare og forsvare en nasjonal og/eller nordisk identitet som er kjent for åpenhet og stor tillit til offentlige myndigheter.

Er det prioriteringer i forholdet til EU eller annet internasjonalt samarbeid som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til?

Er det andre prioriteringer som bør vektlegges tyngre eller legges til?

Her bør relevante departementers prioriteringer tas med. Vi etterlyser særlig mer konkrete innspill fra justisdepartementet.

Kap 5 Tiltak

Er tiltakene i porteføljeplanen egnet til å nå investeringsmålene til denne porteføljen? Begrunn gjerne svaret.

Er det tiltak dere savner i planen eller tiltak som bør tas ut?

Kap 6 Forventede resultater, virkninger og effekter

Er de forventede resultater, virkninger og effekter av denne-porteføljen realistiske?

Er det resultater, virkninger og effekter dere savner i planen eller noen som bør tas ut?

I dette avsnittet bør rettsvitenskap omtales spesifikt nettopp fordi virkninger og effekter av forskningen er sterk, og mest sannsynlig sterkere enn samfunnsvitenskapen generelt.

Virkninger: Måten resultatene i forskning blir brukt varierer mellom fagfelt og rettsvitenskap er i en særlig posisjon her. For eksempel er det å lede lovutvalg et ledd i karrieren for mange jurister og det gir også stor anerkjennelse blant kolleger. I utvalg jobber man med å operasjonalisere kunnskapsfronter fra mange ulike disipliner til tiltak som kan gjennomføres politisk. Fagfellesskapets anerkjennelse av utvalgsarbeid som en del av den faglige aktiviteten sier noe om rettsvitenskapens brede nedslagsfelt der virkning for forskersamfunnet og virkninger for brukere utenfor forskersamfunnet er sammenfallende.

Samfunnseffekter: Rettsvitenskap har stor effekt på lovutforming, rettssystemet og samfunnsstrukturer. Anerkjennelse av dette bør ligge til grunn i revidering av porteføljeplanen.

Kap 7 Finansiering

- Det bes ikke om innspill til dette kapitlet

Øvrige kommentarer

Har dere andre kommentarer til porteføljeplanen?

Vi ber om at det gjøres en omskriving på s. 2-3 i porteføljeplanen under overskriften *Tema*:

Setningen «Porteføljens temaer er knyttet til problemstillinger innenfor demokrati, styring og forvaltning, samfunnssikkerhet, makroøkonomi, juridiske problemstillinger og forskning på innovasjon og samfunnsutvikling», foreslås endret til «Porteføljens temaer er knyttet til forskning innenfor innovasjon og samfunnsutvikling, og reiser både juridiske og makroøkonomiske problemstillinger innenfor demokrati, styring, forvaltning og samfunnssikkerhet». Dette for å unngå at rettsvitenskapen ikke fremstår som et «vedheng».

Innpill til porteføljeplan for Demokrati, styring og fornyelse

Uttalelse - Universitetet i Bergen

Status	Innsendt til Norges forskningsråd Ikke bekreftet av instansen. Bekreftelseslenke er sendt til: ingrid.muftuoglu@uib.no
Innsendt av	Margareth Hagen
Innsenders e-post:	ingrid.muftuoglu@uib.no
Innsendt dato	22.02.2022
Hvilket universitet eller høgskole?:	Universitetet i Bergen Universitet / Høgskole (Offentlig)
Stilling	Rektor

Klikk her for å bekrefte denne uttalelsen:

<https://hoering.forskningsradet.no/Uttalelse/02a2c667-2059-4483-9249-6a82a7c3f8f8/Bekreft/d9cf3330-1d5b-47e0-a0e1-5250fe997fde/True>

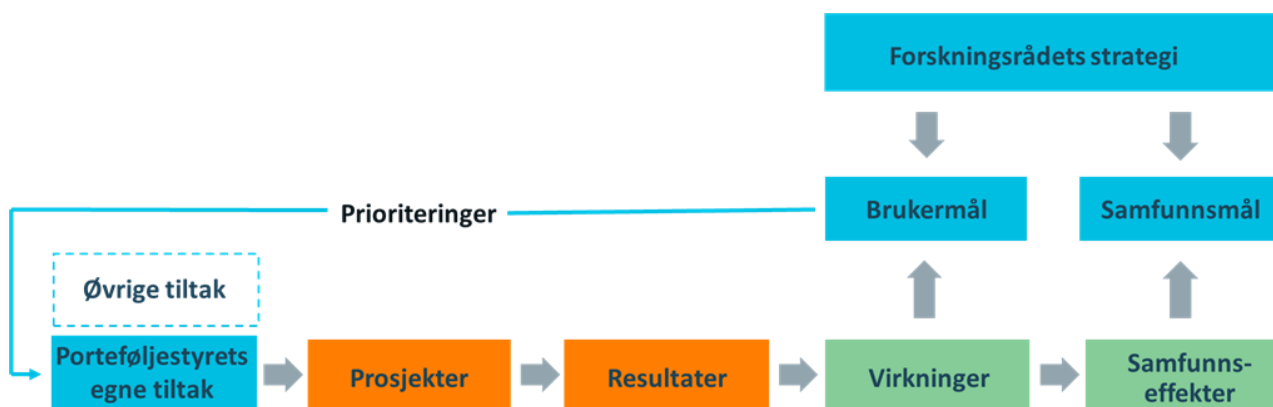
✓ Jeg bekrefter at denne uttalelsen er på vegne av hele universitetet eller høgskolen.

Investeringsmål

Avsender: Norges forskningsråd

1. INVESTERINGSMÅL

Investeringsmålene er forankret i Forskningsrådets strategi og består av **samfunns mål** og **brukermål**. Se vedlegg 1 for en oversiktlig fremstilling av denne porteføljens investeringslogikk.

Figur 1. Skjematisk illustrasjon av investeringslogikken som ligger til grunn for porteføljepåplanen.

1.1. SAMFUNNSMÅL

DEMOKRAT-porteføljen skal bidra til å realisere hovedmålene i Strategi for Norges forskningsråd 2020-2024 [Omstilling i næringsliv og offentlig sektor](#) (ref. figur 2). I tillegg vil porteføljen gi viktige bidrag til hovedmålet om *Bærekraftig utvikling* og hovedmålet om *Grensesprengende forskning og radikal innovasjon*. Innenfor de strategiske områdene i Forskningsrådets strategi vil porteføljen særlig bidra til *Samhørighet og globalisering*. I tillegg vil porteføljen bidra innenfor *Teknologi og digitalisering*, bl.a. knyttet til digital transformasjon i offentlig sektor, digital sikkerhet og bærekraftig samfunnsutvikling. Porteføljen vil også bidra til de strategiske områdene *Hav, Grønt skifte, Helse og velferd*, gjennom temaer som lokal, regional og nasjonal forvaltning og regulering, (smart)by- og arealplanlegging (kyst/kystsoner), klimatilpasninger, sikkerhet, offentlig sektors og sivilsamfunnets rolle.

Figur 2. Målbildet i Forskningsrådets strategi 2020-2024.

Porteføljeplanen er forankret i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning. I tillegg er flere stortingsmeldinger relevante for denne porteføljen. Vi vil særlig trekke frem Meld. St. 14 (2020-2021) *Perspektivmeldingen 2021*, Meld. St. 30 (2019-2020) *En innovativ offentlig sektor* og Meld. St. 5 (2020-2021) *Samfunnssikkerhet i en usikker verden*.

Porteføljen skal gi kunnskap om offentlig sektors evne til å møte store samfunnsutfordringer og kriser. Porteføljen skal også bidra til å nå FNs bærekraftsmål, til å sikre en bærekraftig sosial og økonomisk samfunnsutvikling, nasjonalt og globalt, og samtidig få til det grønne skiftet.

Porteføljen adresserer særlig disse fire samfunnsutfordringene:

- Økt kompleksitet og avhengighet
- Et åpent, sårbart samfunn i en global verden
- Demokratiet utfordres
- Velferdsstatens finansielle grunnlag

For å møte de fire samfunnsutfordringene og bidra til å realisere Forskningsrådets strategi, har DEMOKRAT-porteføljen fem definerte samfunns mål. Samfunnsmålene beskriver hvilke samfunns effekter forsknings- og innovasjonssinnsatsen skal innrettes mot.

Denne porteføljeplanen har følgende samfunns mål:

1. En innovativ offentlig sektor som løser komplekse samfunnsutfordringer og møter FNs bærekraftsmål.
2. Et inkluderende samfunn med robust demokrati basert på tillit, legitimitet og likeverd.
3. Et trygt, åpent samfunn med en effektiv ivaretagelse av samfunnssikkerheten.

4. En kunnskapsbasert utvikling av politikk og forvaltning på statlig og kommunalt nivå.
5. En velferdsstat med en økonomisk bærekraftig politikk.

1.2. BRUKERMÅL

En nødvendig forutsetning for å realisere samfunnsmålene er et velfungerende forsknings- og innovasjonssystem. For porteføljen er det særlig viktig at aktører i forskningsinstitusjonene, offentlige sektor, næringslivet og sivilsamfunnet samarbeider om kunnskapsutviklingen. Det er et overordnet brukermål at innsikt og kunnskap fra forskningen tas i bruk på de ulike samfunnsarenaene og sektorer – og i forskning og fagmiljøene selv. Sentrale brukere, i tillegg til forskningsmiljøer, er politikere, relevante departementer, direktorater og etater, regional og lokal forvaltning, næringsliv og sivilsamfunn.

Denne porteføljeplanen har følgende brukermål:

1. Forskere og fagmiljøer innenfor alle porteføljens tematiske områder holder høy kvalitet og deltar aktivt i internasjonalt forsknings-, utviklings- og innovasjonsarbeid.
2. Forsknings- og innovasjonsmiljøer samarbeider på tvers av fag og med offentlig sektor om kunnskapsutviklingen og løsninger på samfunnsutfordringene.
3. Offentlig sektor jobber kunnskapsbasert for å få til omstilling og digital transformasjon.
4. Offentlig sektor utvikler nye samarbeidsformer på tvers av nivåer og sektorer, som bidrar til mer helhetlige løsninger på komplekse samfunnsutfordringer.
5. Offentlig sektor legger til rette for omstilling i samfunnet gjennom et godt samspill med næringsliv, sivilsamfunn og innbyggere.
6. Sivilsamfunn og innbyggere har tillit til forskning, de deltar i kunnskapsutviklingen og er med på å skape innovative og bærekraftige løsninger.
7. Politikere og offentlig forvaltning har tillit til forskning og gjør bruk av kunnskap for politikktutforming og virkemiddelutvikling innenfor porteføljens forvaltningsområder.

🔍 **Er investeringsmålene (samfunnsmål og brukermål) i tråd med de forventninger dere har til Forskningsrådets Demokrati, styring og fornyelse-portefølje? Begrunn gjerne svaret.**

Delvis uenig

UiBs innspill til porteføljeplanen *Demokrati, styring og fornyelse* er en samskriving av innspill fra Det samfunnsvitenskapelige fakultet med vekt på informasjons- og medievitenskap, Det psykologiske fakultet med vekt på atferdsvitenskap, Det humanistiske fakultet og Det juridiske fakultet.

Ved UiB har disse fagområdene en solid forsknings- og utdanningsaktivitet, både disiplinært og tverrfaglig, innen det tematiske området som planen beskriver. **UiB forventer at planen skal forvalte forskningsmulighetene for humanistiske, psykologiske, samfunnsvitenskapelige og juridiske fag på en god og ryddig måte i neste planperiode.** For gode rammer i finansieringssystemet for nevnte fagområder bør samfunnsmålene så langt det er mulig frikobles investeringslogikken, slik at forskningsmulighetene ikke begrenses av mål

som ligger tett opp til ønsket effekt av forskningen. Ønsket effekt reflekterer et politisk driv om å fornye og klargjøre offentlig sektor i møte med store samfunnsutfordringer. *Innovativ offentlig sektor, et trygt og inkluderende samfunn, kunnskapsbasert politikkutvikling på statlig og kommunalt nivå og økonomisk bærekraftig politikk for velferdsstaten* er ønskede samfunnseffekter, som i høyeste grad kommuniserer med utfordringer i samfunnet, men som samtidig setter grenser for forskning, for eksempel språk, kunst og litteratur, rettsdogmatikk, medier som demokratisk infrastruktur og atferdsvitenskap, som kan bidra grunnleggende og i uventede og nyskapende retninger inn mot tema demokrati, styring og fornyelse

Samfunnsmåleneslik de er definert i denne porteføljen fremmer innovasjon som løsning på samfunnsutfordringene (mål 1, s. 5). Betegnelser som «effektiv ivaretagelse» (mål 3, s. 5) og «kunnskapsbasert utvikling» (mål 5, s. 5) fremstilles som selvfølgheter for å oppnå trygge, inkluderende samfunn. Felles for vitenskapsområdene som omtales i dette innspillet er at de setter spørsmålstegn ved det som i denne porteføljeplanen legges til grunn for den ønskede samfunnseffekten. Planen må være bedre faglig forankret om man ønsker kunnskap som er mer enn anvendt og treffer langsiktig:

- Man kan ikke snakke om fornyelse og innovasjon i offentlig sektor uten å legge til grunn en kunnskapsramme om rettslige forutsetninger og betydningen av lovgiving. I lys av hurtig teknologisk utvikling er det for eksempel behov for en storsatsing på juridisk kunnskap for å sikre forsvarlige omstillingsprosesser for næringsliv og sivilsamfunn som ivaretar menneskerettslige krav. Rettsvitenskapelig forskning handler i stor grad om å forstå og analysere systemene for gjeldende regulatoriske rammer, de samfunnsmessige rettsstatlige verdier og strukturer og jussen som styringsverktøy. Følgende spørsmål må stilles for å åpne målene for juridisk forskning: Hvilke utfordringer og betenkeligheter oppstår som følge av teknologisk innovasjon, for eksempel i forhold til personvern og hvorfor; hvordan kan en sikre effektiv ivaretagelse av sentrale verdier og regler ved bruk av nye teknologiske og andre løsninger; og hvordan forankre kunnskap og utvikling i strukturene for styring av et demokrati?
- Deler av den samfunnsvitenskapelige forskningen retter seg mot hvordan en kan forstå publikum, borgere, og sivilsamfunn sine roller når det gjelder utfordring for demokratiet i et nåtidsperspektiv, men også historisk og komparativt.
- Det humanvitenskapelige bidraget er mangfoldet av perspektiver og vitenskapelige metoder alt ettersom hva emnet krever, men ofte med det fellestrekket at det er menneskelige uttrykk og forestillinger som studeres. Kunst, litteratur og kultur er viktige former for demokratisk offentlig debatt som er nødvendig for samfunnssikkerhet i bred forstand og for et demokratisk samfunn. I Humaniorameldingen står det blant annet følgende som er relevant for porteføljeplanen: «Etniske og kulturelle forskjeller, religion, ulike etiske og estetiske preferanser, verdier og identitet gjennom syrer diskusjonen om alle samfunnsprospørsmål. (...)

Humanistisk kunnskap om andres og egen kultur og historie åpner for alternative perspektiver, bidrar til å utvikle nye begreper og skjerper evnen til å tenke kreativt og øve kritikk så vel som selvkritikk. Dette er viktige bidrag til demokratiske verdier som åpenhet, innlevelse og kritisk perspektiv».

- Det psykologiske perspektivet bidrar særlig med innsikter fra atferdsvitenskapen som kan identifisere og forklare sammenhenger mellom enkeltindividers atferd, sosial samhandling og kollektive handlinger. Dette er avgjørende for å forstå hvordan sosiale prosesser, formelle og uformelle strukturer påvirker demokrati styring og fornyelse.

For å få til reell og potensielt systemendrende og kulturbyggende tverrfaglighet må det ligge en forståelse for disiplinenes særlige bidrag i bunn.

Med gjeldende innfallsvinkel på samfunnsmålene vil man kunne gå glipp av grunnleggende humanistiske, samfunnsvitenskapelige, psykologiske og rettsvitenskapelige problemstillinger som vil være av betydning for opprustingen av samfunnet for omstillingsprosesser.

Vi vil også gjerne svare på om planen har de riktige brukermålene:

Planen bør balansere fokuset på offentlige virksomheter og private virksomheter. Når det snakkes om den fjerde statsmakt er de fleste av virksomhetene knyttet til medier som demokratiske infrastruktur i private virksomheter.

Store omveltninger knyttet til blant annet energikilder og teknologisk utvikling og næringslivets rolle for bærekraftig utvikling, gjør at man må legge større vekt på markedet og samhandling med markedsstrukturene i systemtenkingen omkring offentlig sektor.

Ellers er brukermålene er godt definert i forhold til arbeidsmåter i fagområdene som omtales i dette innspillet. Men det bør tas høyde for kostnadene for enkeltforskeren og for forskningsmiljøet ved å jobbe i skjæringspunktet akademia/samfunn. Særlig i rettsvitenskapen og i deler av samfunnsvitenskapen er det ofte kort vei fra forskningsresultater til anvendelse av kunnskapen. Dette henger sammen med at for eksempel rettsvitenskapelige funn om hva som er gjeldende rett og hvilke endringer som er mulige, peker på praktiske løsninger som lar seg operasjonalisere i etablerte samarbeidsflater med privat og offentlig sektor.

FOTNOTER

1. Dette er i henhold til Direktoratet for økonomistyring: Kort om mål- og resultatstyring i statlig styring - DFØ (dfo.no)
2. Strategi for Norges forskningsråd 2020-2024

Prioriteringer

Avsender: Norges forskningsråd

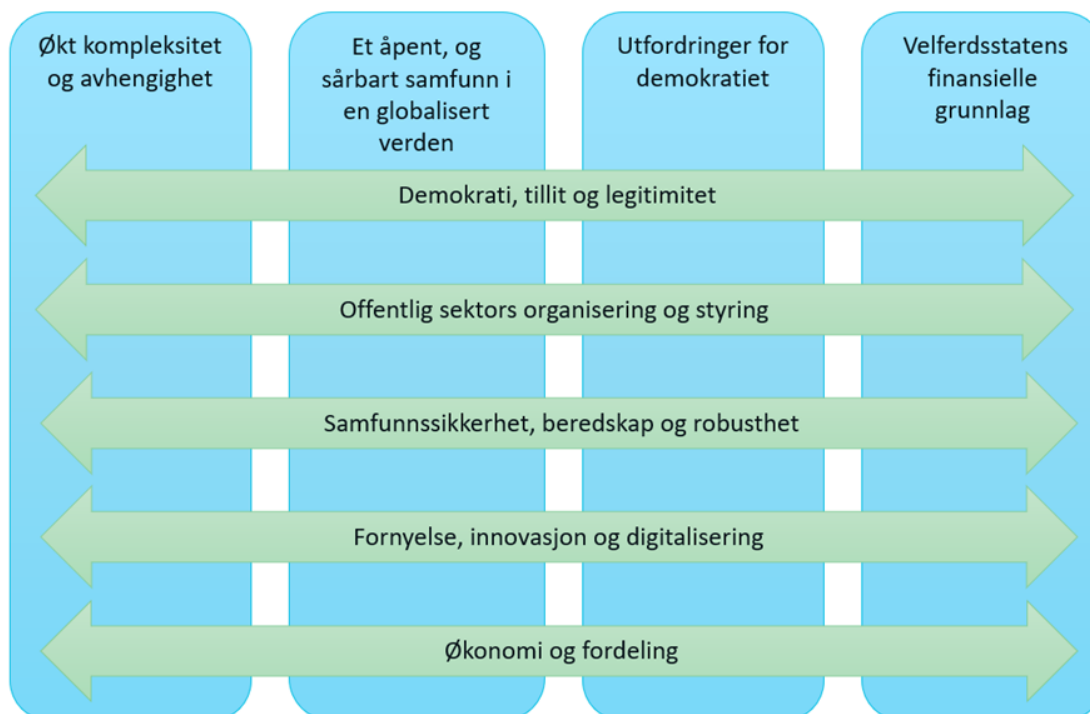
1. PRIORITERINGER

For å kunne møte de store utfordringene Norge og resten av verden står overfor, er det nødvendig å få til en omstilling i samfunnet som sikrer en bærekraftig utvikling både miljømessig, sosialt og økonomisk. Offentlig sektor er samfunnets redskap for å sikre fellesskapets interesser, forvalte fellesskapets ressurser og ta vare på og legge til rette for sine innbyggere, og er derfor helt sentral i omstillingen samfunnet må igjennom.

DEMOKRAT-porteføljen skal frambringe kunnskap om offentlig sektors evne og muligheter til å møte store samfunnsutfordringer og kriser, og om hva som trengs for å videreutvikle og styrke et demokratisk, inkluderende og likestilt samfunn. Porteføljen skal gi kunnskap om hvordan vi utvikler en effektiv offentlig sektor, som finner nye løsninger på samfunnsutfordringene i samarbeid med forskningsmiljøer, næringsliv, sivilsamfunn og innbyggere.

Figuren nedenfor angir porteføljens tematiske områder og hvilke samfunnsutfordringer den skal bidra til å løse. De fire søylene viser utfordringene og de fem horisontale pilene angir de tverrgående tematiske områdene.

Omstilling i offentlig sektor og bærekraftig utvikling

Figur 3 Samfunnsutfordringer og tematiske områder i porteføljen.

Nedenfor utdypes utfordringene.

Økt kompleksitet og avhengighet

Sektorprinsippet i offentlig sektor sikrer en ansvars- og oppgavefordeling, men gir samtidig utfordringer knyttet til samordning på tvers av sektor og nivåer. Komplekse samfunnsutfordringer kjennetegnes av at ansvaret for løsningene er spredt på mange aktører, med gjensidige avhengigheter og uforutsigbarhet. Utfordringene går ofte på tvers av juridiske, organisatoriske og profesjonelle skillelinjer, og ulike kunnskaps- og verdisystemer. Hvordan kan offentlig sektor utvikle samarbeidsformer der tjenester og områder ses i sammenheng, og der langsiktige løsninger skapes på tvers av sektorer og nivåer og mellom offentlig sektor, næringsliv og sivilsamfunn?

Et åpent, sårbart samfunn i en globalisert verden

Økt globalisering gir muligheter, men også usikkerhet og risiko for alvorlige hendelser knyttet til blant annet klima og miljø, naturkatastrofer, pandemier, energi- og matsikkerhet, informasjons- og kommunikasjonssikkerhet, terror, sabotasje og kriminalitet. Utfordringene krysser nasjonale grenser og kan ikke sees isolert fra internasjonale forhold. Hvordan kan samfunnet gjøres mindre sårbart, samtidig som det forblir åpent?

Utfordringer for demokratiet

Demokratiet, rettsstaten og de demokratiske institusjonene er bærebjelken for et inkluderende og likeverdig samfunn. Vi ser at demokratier utfordres av økonomiske, sosiale og kulturelle forhold. Økt polarisering har satt den kunnskapsbaserte og åpne offentlige debatten under press. Dette ser vi også tendenser til i Norge. Teknologiutviklingen har gitt muligheter for økt deltakelse, men samtidig utfordringer ved at falske nyheter, desinformasjon og konspirasjonsteorier kan spres uimotsagt. Digital kompetanse er ulikt fordelt og kan skape nye skillelinjer. Ny teknologi gir også stater, internasjonale selskaper og organisasjoner muligheter til å samle inn store mengder data som kan utfordre personvern og nasjonal sikkerhet. Økende økonomisk ulikhet vil også kunne påvirke maktfordelingen og tilliten til demokratiet. Et sentralt spørsmål er hvordan fremtidens demokratiske institusjoner vil se ut. Hvordan utvikle demokratiske institusjoner som rommer mangfold og ulike tankesett, og som samtidig motvirker polarisering, ulikhet og utenforskap? Hvordan sikre at myndighetenes maktutøvelse er legitim og transparent, og at det gis mulighet for bred deltakelse og medvirkning?

Velferdsstatens finansielle grunnlag

Norge har hatt en svekket produktivitetsvekst de siste tiårene. Over tid vil oljeinntektene avta, og vi vil få lavere vekst i skatteinntektene, samtidig som statens utgifter øker raskere enn inntektene, som følge av den generelle samfunnsutviklingen og demografiske endringer. Det vil være relativt sett færre i arbeidsdyktig alder, og flere vil stå utenfor arbeidslivet. Velferdsordningene er basert på at forholdet mellom dem som yter og dem som mottar, ikke blir for skjevt. Hvordan sikrer vi en bærekraftig økonomi, som gir finansielt grunnlag for å opprettholde den norske velferdsstaten?

Porteføljestyret har foretatt prioriteringer for å kunne møte disse samfunnsutfordringene. Prioriteringene omtales nedenfor.

1.1. FAGLIGE PRIORITERINGER

For å møte samfunnsutfordringer innenfor DEMOKRAT-porteføljens område, er det behov for kunnskap fra mange fagområder, særlig samfunnsvitenskap, men også humaniora, helsefag og teknologiske fag, gjerne i tverrfaglig samarbeid. Tverrfaglige områder som samfunnssikkerhet, planfag og innovasjon, er også sentrale.

I tillegg vil det fortsatt være behov for et ekstra løft på noen fagområder, og særlig styrke innslagene fra juridiske og økonomiske fag. Perspektiver fra humaniora er også viktige for å bidra til et bredere kunnskapsgrunnlag på porteføljens områder.

Porteføljen skal bidra med forskning av høy kvalitet som er langsiktig og kunnskapsbyggende, og som tar opp problemstillinger både av grunnleggende og anvendt karakter. Det vil være rom for forskning som omfatter teori- og metodeutvikling knyttet til porteføljens områder.

Porteføljestyret vil også legge til rette for og prioritere teoretisk mangfold og metodisk bredde i porteføljen.

Det er et generelt behov for å øke kapasitet og kompetanse i fagmiljøene innenfor porteføljens områder, samt utvikle infrastruktur som kan styrke bruken av kvantitative data i forskningen.

? **Har vi foretatt de rette faglige og teknologiske prioriteringene for Demokrati, styring og fornyelse-porteføljen? Begrunn gjerne svaret.**

Delvis uenig

Det er positivt at det er ønskelig å styrke juridiske og økonomiske fag i planen. Juridiske fag bør gjennomgående omtales som rettsvitenskap. Men synergiene mellom rettsvitenskap, økonomiske fag og teknologiske og naturvitenskapelige fag bør etterspørres eksplisitt for å unngå at omstillingsprosesser i offentlig sektor avgrenses fra de omliggende strukturene. Omstilling krever utvikling av styringssystem og former. Regelproduksjon skjer ikke bare ved myndighetene og i offentlig sektor, men også i stor grad i næringslivet og privat sektor, ofte i samarbeid med myndighetene. Det er derfor viktig å se på hvordan juridiske og økonomiske systemer virker sammen for å møte samfunnsutfordringene. Det er også relevant å gå inn i de basale reguleringsstrukturene i offentlig sektor for å undersøke i hvilke sammenhenger og situasjoner nye reguleringer lages, og hvilken reell effekt disse har.

Generelt sett er de faglige prioriteringene vage. En grunnleggende forståelse for særlig relevante disipliner og fagområder bør være utgangspunktet for etterspørselen etter tverrfaglighet.

Eksempelvis forvalter porteføljeplanen forskningsmuligheter for både psykologi og rettsvitenskap, men uten en eksplisitt anerkjennelse av disse fagområdene som selvstendige vitenskapsområder. Psykologi, og i dette tilfellet særlig atferdsvitenskap, nevnes ikke i det hele tatt, men faller antakeligvis inn under helsefag og/eller samfunnsvitenskap. Planen nevner juss, juridisk forskning og rettsvitenskap noen få ganger, gjerne i oppsummeringer av perspektiver og kunnskapsområder som kan bidra til å løse problemområdene i prioriteringene, men ikke som et vitenskapsområde.

? **Er det faglige eller teknologiske prioriteringer som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til? Fyll ut:**

Som i porteføljeplanen for humaniora og samfunnsvitenskap omtales rettsvitenskap også i denne planen som en underdisiplin av samfunnsvitenskapen: «Hovedtyngden er innenfor

samfunnsvitenskap, særlig statsvitenskap, sosiologi, økonomi, medievitenskap og juss, samt tverrfaglige områder som samfunnssikkerhet, planfag og innovasjon» (s. 2). Det at rettsvitenskap er klassifisert som en faggruppe under samfunnsvitenskap i Norsk inndeling i vitenskapsdisipliner bør ikke stå i veien for at dette vitenskapsområdet, som er vesensforskjellig fra samfunnsvitenskapene i metodisk tilnærming og samfunnsoppdrag, får en klar rolle i planlegging av investeringer.

På samme måte trengs det perspektiver fra atferdsvitenskapen. Tillit til informasjon, kunnskap, holdninger og verdier vil påvirke befolkningens tillit, involvering og engasjement i politiske prosesser. Demokratiske prosesser forutsetter tilgang til informasjon, frie og rettferdige valg og mulighet til å delta i demokratiske prosesser. Befolkningens tillit til politiske prosesser og mulighet til medvirkning og deltakelse utgjør en viktig forutsetning. Her vil atferdsfagene kunne bidra til å belyse en rekke relevante problemstillinger som både belyser grunnforutsetninger og konsekvenser.

Humaniora bør vektlegges tyngre med konkrete referanser til Humaniorameldingen om typer bidrag og ikke bare en løs henvisning til at «perspektiver fra humaniora er også viktige for å bidra til et bredere kunnskapsgrunnlag på porteføljens områder» (s. 7).

Samfunnsvitenskapens «bottom-up» bidrag bør få en større plass for å få en bedre balanse mot forskningen på styresmaktene og forbedre det de gjør, som er hovedansvarlig i planen. Planen bør faglig prioritere forskning på hvordan en kan forstå publikum, borgere, og sivilsamfunn sine roller både når det gjelder utfordringer for demokratiet (deltakelse, forståelse, tillit) og samfunnssikkerhet (tillit, bruk av informasjon).

1.2. TEMATISKE PRIORITERINGER

Porteføljen har følgende prioriteringer innenfor de fem tverrgående tematiske områdene:

1.2.1. DEMOKRATI, TILLIT OG LEGITIMITET

Et robust demokrati og et samfunn med sosial bærekraft er kjennetegnet ved verdier som likeverd, trygghet, tillit, bred involvering og deltakelse. Vi trenger kunnskap om samfunnets sårbarhet og om avveining mellom hensyn til rettssikkerhet, menneskerettigheter og samfunnssikkerhet. Det er behov for kunnskap om de demokratiske institusjonene, blant annet knyttet til styring, myndighetsutøvelse, tjenesteproduksjon og samfunnsutvikling. Andre problemstillinger er knyttet til hvordan legitimitet og transparens ivaretas, og til medienes maktkritiske rolle. Det er også kunnskapsbehov knyttet til det norske parti- og valgsystemet, lokaldemokratiet og hvordan det lokale og nasjonale handlingsrommet påvirkes av globale og overnasjonale forpliktelser og føringer. Vi trenger kunnskap om hvordan myndighetene legger til rette for medvirkning, deltakelse og involvering i utvikling av politikk og tjenester, og hvordan myndighetene svarer på medborgeres og andre aktørers egeninitierte deltakelse. Videre trengs det kunnskap om hvordan vi sikrer en velfungerende demokratisk offentlighet med ytringsfrihet og lik tilgang til informasjon, herunder medienes samfunnsrolle.

1.2.2. OFFENTLIG SEKTORS ORGANISERING OG STYRING

Porteføljen skal få fram kunnskap om de sektorovergrepene knyttet til offentlig sektors rolle som samfunnsutvikler og som ivaretager av samfunnssikkerheten. Denne rollen handler bl.a. om juridiske rammeverk, organisering, styring og planlegging, hvordan offentlig sektor samarbeider med privat og frivillig sektor, og hvordan det legges til rette for innbyggerinvolvering. Det er behov for kunnskap som retter seg både mot statlig, regionalt og kommunalt nivå, forholdet mellom nivåene og statlig styring av kommunesektoren. Her kommer behovet for horisontal og vertikal samordning og flernivåstyring inn. Vi trenger også kunnskap om byenes og byregionenes særlige utfordringer og muligheter, og om forholdet mellom urbane og rurale strøk. Det trengs kunnskap om det politiske og administrative styringssystemet, blant annet knyttet til hvordan offentlige formål omsettes til politiske beslutninger, planlegging og konkrete tiltak, samt implementering og effekter av tiltakene.

1.2.3. SAMFUNNSSIKKERHET, BEREDSKAP OG ROBUSTHET

Vi trenger å utvikle kunnskap som gir økt risikoforståelse, slik at samfunnet er rustet til å møte uønskede hendelser, kriser og katastrofer, samtidig som myndighetene opprettholder viktige samfunnsfunksjoner og ivaretar befolkningens liv, helse og grunnleggende verdier. Vi må forstå hvordan samfunnssikkerheten kan utvikles gjennom beredskap og bærekraftige systemer som imøtekommer både dagens og fremtidens behov, og som ivaretar en effektiv håndtering både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Hvordan kan offentlige myndigheter på ulike nivå ivareta sitt ansvar, samtidig som privat sektor, sivilsamfunn og innbyggerne involveres og tar sin del av ansvaret for samfunnssikkerhet og beredskap? Vi trenger kunnskap om hvordan myndighetene kan ivareta styringskapasitet og styringslegitimitet i håndtering av kriser generelt og tilpasset ulike former for kriser som f.eks. klimaendringer, store ulykker, pandemier og terror.

1.2.4. FORNYELSE, INNOVASJON OG DIGITALISERING

For å kunne møte fremtidens utfordringer, trenger vi å utvikle en omstillingsdyktig og innovativ offentlig sektor. Det er behov for kunnskap for å utvikle et velfungerende økosystem for innovasjon i offentlig sektor og et godt samspill mellom aktører i sektoren og forskningsmiljøene, virkemiddelaktører, næringsliv, sivilsamfunn og befolkning. Vi trenger kunnskap om hvordan offentlig sektor best kan utnytte mulighetene som digitalisering og ny teknologi gir for fornyelse og innovasjon. Hvordan kan offentlig sektor motiveres til i større grad å teste, utvikle og ta i bruk nye løsninger, hvordan åpne for en større risikovilje? Hvordan sikre et regelverk som fremmer utvikling og implementering, og samtidig ivaretar personvern og sosiale forhold?

1.2.5. ØKONOMI OG FORDELING

Porteføljen skal gi kunnskapsgrunnlag for en økonomisk politikk for å møte klima- og miljøkrisen og andre globale og nasjonale hendelser og kriser. Det er behov for å utvikle økonomiske modeller for å svare på de sosiale, økonomiske og miljømessige utfordringene både på lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt nivå. Det finansielle grunnlaget for velferdsstaten, herunder skatte- og avgiftspolitikken, er også et sentralt kunnskapsområde. Vi trenger kunnskapsgrunnlag for å forstå hvordan vi kan utvikle en fordelingspolitikk som sikrer en rettferdig fordeling og lik mulighet til velferdssamfunnets goder.

7 **Har vi foretatt de rette tematiske prioriteringene for Demokrati, styring og fornyelseporteføljen? Begrunn gjerne svaret.**

Delvis uenig

Rettsvitenskap må settes i sentrum av kunnskapsutviklingen om offentlig forvaltnings evne til å møte store samfunnsutfordringer og kriser. Dersom ikke de gjeldende rettslige rammene og mulighetene blir klarlagte, vil potensialet til innovative ideer fremstå som svært usikkert. De tematiske prioriteringene må derfor åpnes opp både for tradisjonell rettsvitenskap med rettsdogmatisk metodikk som arbeidsredskap og grensesprengende rettsvitenskap der metodologi, teorier og bidrag til løsninger på samfunnsutfordringer utforskes tverrvitenskapelig. Innfallsvinklene er overlappende og må sees i sammenheng for hensiktsmessig levering til planens prioriteringer og mål:

- Den rettsvitenskapelige grunnaktiviteten handler om å fastlegge hva regler går ut på og forstå og forklare prinsipper i rettssystemet «slik de er». Klargjøring og identifikasjon av gjeldende rett er ikke en tilbakeskuende oppgave, men en dynamisk øvelse der både lovfestet og ulovfestet rett er i stadig endring og utvikling for å adoptere også internasjonale regelsystem, som menneskeretter og EU-rett i rask utvikling. Dette er en oppgave for jurister som må anvende rettsdogmatisk metode i analysen av rettskildebildet. Mangel på rettsforskning om viktige samfunnsstrukturer og overnasjonale regler av betydning for den norske konteksten, kan lede til uklarhet, men også urett, som vi har opplevd iblant annet i NAV-skandalen og reinsdriftsaken.
- Rettsvitenskapen kan også brukes til å bygge nye systemer for å legge grunnen for samfunnsutviklingen i bestemte retninger. Innenfor planens temaområde kan juridisk innovasjon beskrives som rettsvitenskapelig forskning som skaper handlingsrom for omstilling mot bærekraft i offentlig forvaltning, krisehåndtering og teknologisk utvikling. Da rettsvitenskapen i stor grad handler om styring og rammer, blir bidrag fra rettsvitenskapelig forskning for ofte ansett som en «kontrollinstans», snarere enn et selvstendig forskningsbidrag der blant annet samfunnsverdier, lovstrukturer, personvern og rettssikkerhet er innbakt i en overgripende innfallsvinkel. Disiplinen er fremoverlent og progressiv og kan, med de rette rammene, bidra til å stimulere til innovasjon og/eller sette grenser for den der det trengs.

7 Er det tematiske prioriteringer som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til? Fyll ut:

Under overskriftene «Demokrati, tillit og legitimitet» og «Samfunnsikkerhet, beredskap og robusthet» bør følgende prioriteringer vektlegges:

«Top-down» perspektivet: Det er positivt at planen opererer med en vid demokratiforståelse og fremhever behovet for kunnskap om «hvordan vi sikrer en velfungerende demokratisk offentlighet med ytringsfrihet og lik tilgang til informasjon, herunder medienes samfunnsrolle» (s. 8). De seneste årenes utfordringer for demokrati, rettsstat og samfunnsikkerhet forbundet med covid-19-pandemien har illustrert hvor avgjørende en velfungerende offentlighet, og ytrings- og informasjonsfrihet er for tillit, bred involvering og deltagelse i samfunnet. Det er i den sammenheng viktig å understreke behovet ikke bare for forskning på styringsorgan og samfunnsinstitusjoner, men også på borgernes rolle i styringen av demokratiet. Her er perspektiv i skjæringspunktet mellom samfunnsvitenskap og humaniora sentrale. Vektlegging av disse perspektivene synes nødvendig for å svare på de teknologiske utfordringene for demokratiet forbundet med falske nyheter, desinformasjon og konspirasjonsteorier som løftes fram i beskrivelsen av prioriteringer (s. 7).

Det humanvitenskapelige perspektivet: Kunst, litteratur og kultur bør nevnes eksplisitt som viktige former for demokratisk offentlig debatt som bl.a. er nødvendig for samfunnsikkerhet. Målet om innovasjon og fornyelse i offentlig sektor og samfunnsikkerhet i bred forstand er avhengig av en sterk demokratisk offentlige debatt og et rikt kulturliv i Norge, som også er en form for samfunnsdebatt.

Individ-system-perspektivet: Tilgang til informasjon, kunnskap, holdninger og verdier vil påvirke befolkningens tillit, involvering og engasjement i politiske prosesser. Demokratiske prosesser forutsetter tilgang til informasjon og frie og rettferdige valg. Befolkningens tillit til politiske prosesser og mulighet til medvirkning og deltagelse utgjør en viktig forutsetning. Her vil atferdsfagene kunne bidra til å belyse en rekke relevante problemstillinger som både belyser grunnforutsetninger og konsekvenser. Eksempler på dette kan være:

- Hva påvirker innbyggernes tillit til- og deltagelse i demokratiske prosesser?
- Hvor stor betydning har sosiale medier for holdninger, meningsdanning og sosial identitet?
- Hvordan møte utenforskap og motvirke radikaliserings og marginalisering?
- Hvordan kan individuelle, sosiale og strukturelle barrierer motvirke demokratiske prosesser, medvirkning og deltagelse i arbeids- eller samfunnsliv?
- Hvordan skape aksept for utfallet av demokratiske valg og beslutningsprosesser?

Krise-perspektivet: Kriser kan generelt forstås som sjeldne hendelser som er uventede, svært fremtredende og mulig forstyrrende for enkeltpersoner, organisasjoner og samfunn. Krisehendelser også bli vendepunkter for positiv endring og presentere nye læringsmuligheter

når de er godt håndtert. En vellykket håndtering av kriser avhenger av opplæring, organisering og ledelse av innsatsfaktorer, personell og materiell. Effektiv kriseledelse er viktig siden det bidrar til å skape tillit og bli sett på av befolkningen som en indikator på samfunnsberedskap og sikkerhet.

En evidensbasert tilnærming for å utvikle kriseledelse vil bidra til dette. Lederes evne til å reagere og tilpasse seg en høyrisikosituasjon, inkludert deres selvbevissthet og emosjonelle bevissthet, kan påvirke oppgavekoordinering, kommunikasjon og ytelse på teamnivå. Forskning på samfunnssikkerhet har i stor grad satt søkelys på systemer, barrierer og prosedyrer. I mindre grad har forskningen studert kognitiv, atferdsmessige og emosjonelle aspekter ved beredskap, kriseledelse og krisehåndtering. Eksempler på problemstillinger kan være:

- Å bygge bedre og mer systematisk kunnskap om emosjonelle aspekter ved kompleks problemløsning (CPS) som er et kjerneaspekt av kriseledelse og teamprosesser.
- Å forstå hvordan kriseledelse kan bygge tillit, kollektiv effektivitet, selvtilit og psykologisk sikkerhet i operative innsatsgrupper.
- Å forstå hvordan kontekstuelle faktorer, gjennomgripende eller langvarige hendelser eller teknologisk svikt kan påvirke kriseledelse, risiko og samfunnssikkerhet
- Intervensjoner som kan bidra til å utvikle og øve innsatsteam og beredskapsenheter

Under overskriften «Fornyelse, innovasjon og digitalisering» bør følgende inkluderes:

Endringsprosesser kan ha ulike forløp og karakter. Innovasjon kan skje inkrementelt eller resultat av radikal endring og fullstendig nyorientering. Fornyelse kan både omhandle teknologi, sosiale systemer og strukturer eller rutiner, prosedyrer og endrede rammebetingelser.

Atferdsvitenskapene har tradisjonelt hatt søkelys på kreativitet, sosiale og innovative prosesser og nyskapning som sosiale og organisatoriske prosesser. Fornyelse vil også true det bestående, utfordre etablerte strukturer, maktforhold og posisjoner. Fornyelse vil kunne føre til motstand mot endring, bli motarbeidet eller være konflikteskalerende. Atferdsvitenskap kan rette søkelys på betydningen av ulikhet, personlige og kollektive forutsetninger for endring. Personlige, kulturelle og sosiale forhold som hemmer fornyelse eller risiko knyttet til fornyelse og endringsprosesser som ikke er forankret eller kvalitetssikret.

Under overskriften «Offentlig sektors fornyelse og styring» er følgende relevant:

Styring forstås ofte som en målrettet påvirkning gjennom juridiske, administrative eller politiske prosesser. Styring har implisitt rasjonell og normativ side som forutsetter at befolkningen tar rasjonelle valg og respekterer den normative dimensjonen som ligger til grunn for påvirkningen. Kunnskapsgrunnet fra atferdsfagene kan gi viktige bidrag til å forståelsen forutsetninger og begrensninger ved styring og gi et mer nyansert og dermed mer reelt grunnlag for å forstå og forklare utfallet av tradisjonelle styringsprosesser. Eksempler på dette kan være:

- Hvordan blir styringsprosesser utfordret av sosial tilhørighet, verdier, kulturelle normer og konformitet?

- Hva gir legitimitet til styringsprosesser og hvordan påvirker emosjonelle og personlige forhold utfallet av styringsprosesser?
- Hva betyr aksept, tilpasning og internalisering av holdninger og verdier for styring
- Hvordan etablere varig endring av atferd gjennom indre selvregulering fremfor ytre styring?

Gjennomgående bør de tematiske prioriteringene åpne opp for forskning på forutsetningene for omstilling i offentlig sektor og bærekraftig utvikling og kan for eksempel inkludere:

- Juridiske og økonomiske rammeverk for offentlig styring
- Rettslige rammer for omstilling, fornying og innovasjon
- Åpenhet om det faktiske beslutningsgrunnlaget i offentlig sektor
- Hensiktsmessige insentiver for endring

Retten har som formål å påvirke og styre menneskelig adferd gjennom påbud og forbud og sanksjonssystem, men også gjennom etablering av arenaer for handling og samhandling, investeringer m.m. og ved etablering av institusjoner og statlige, overstatlige og private organisasjoner m.m. Rettsvitenskapen analyserer de grunnleggende strukturene og prinsippene for rettssystemet, hva gjeldende rett går ut på og hvordan systemet best kan utformes for å realisere samfunnsmessige mål og samtidig opprettholde verdier som personlig frihet, rettssikkerhet og demokrati. Det er behov for forskning på de grunnleggende mekanismene i offentlig sektor for å forstå hvordan de rettslige og økonomiske systemene virker. Herfra kan veien videre være å utvikle strukturer som kan bidra til løsningsbildet på de komplekse samfunnsutfordringene.

1.3. PRIORITERTE ANVENDELSESOMRÅDER

Mange av samfunnsutfordringene i porteføljen krever samarbeid mellom aktører i ulike sektorer og med andre porteføljer i Forskningsrådet. Brukere av forskningsinnsatsen vil være politikere og forvaltning på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. I tillegg er også forskningsmiljøene brukere av forskningen, gjennom å bygge kapasitet og kompetanse som bidrar til en bred og internasjonalt orientert kunnskapsbase.

Denne porteføljen bidrar hovedsakelig med bred, sektorovergripende kunnskapsutvikling, med anvendelser på mange nivåer og på tvers av sektorer. Kunnskapsutvikling er også rettet mot noen prioriterte politikkområder og sektorer. Den sektorovergripende kunnskapsutviklingen vil være kunnskap om innovasjon i offentlig sektor, kunnskap om demokrati, styring, forvaltning, om offentlig sektor som samfunnsaktør, og om samfunnssikkerhet, rettsutvikling og makroøkonomi. Porteføljen vil bidra til mer sektorspesifikk kunnskap for justissektor, statlig og kommunal sektor og finanssektoren.

Porteføljen skal særlig styrke kunnskapsgrunnlaget for politikkutforming på statlig og kommunalt nivå, knyttet til lover og reguleringer, økonomiske og organisatoriske rammebetingelser og andre styringsvirkemidler. I tillegg brukes forskningen til tverrgående forvaltningsutvikling knyttet til ressursbruk, organisering, samordning og styring innenfor ulike sektorer og på ulike nivåer. Anvendelsesområder er blant annet innenfor samfunnssikkerhet og beredskap,

kriminalitetsbekjempelse og digitalisering. Forskingen brukes til å utvikle nye organisasjonsmodeller, tjenester og løsninger for å møte utfordringer og behov knyttet til forvaltning og tjenestetilbud.

? **Har vi prioritert de rette anvendelsesområdene for resultatene fra prosjektene i Demokrati, styring og fornyelse-porteføljen? Begrunn gjerne svaret.**

Delvis uenig

Det bør legges inn formuleringer gjennomgående som oppfordrer til hvordan en kan forstå publikum, borgere og sivilsamfunn sine roller både når det gjelder utfordringer for demokratiet og samfunnssikkerhet. Forskingen skal også være et kunnskapsgrunnlag for sivilsamfunn og mediesektoren og ikke bare for politikkutforming. Kunnskap om offentlighetens tilstand og utfordringer forbundet med deltagelse, informasjonstilgang og medvirkning bør understrekes i gjennomgangen av bidrag til sektorovergripende kunnskapsutvikling.

Se ellers svar på spørsmål om brukermålene.

? **Er det prioriterte anvendelsesområder som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til? Fyll ut:**

Med henvisning til Forskningsrådets strategi der det på s. 22 påpekes at «Velfungerende FoI-systemer forutsetter godt samspill mellom høyere utdanning på den ene siden og forskning og innovasjon på den andre» vil vi understreke behovet for en tydeliggjøring av relevansen av god utdanning i utviklingen av kvalitet i forskningen. Blant annet har profesjonselementet i jusutdanningen bidratt til at relevansen for samfunnet og for forskningen er tett koblet i måten vitenskapelig ansatte arbeider. Gode rettslige løsninger kan bare utvikles av bredt orienterte jurister med god kunnskap om f.eks. alminnelig forvaltningsrett, folkerett og annen internasjonal rett.

1.4. STRUKTURELLE PRIORITERINGER

Ulike typer kunnskapsproduksjon prioriteres i porteføljen, fra grunnleggende forskning, via handlingsrettet og anvendt forskning, til forskning med brukerinvolvering og tett kobling til praksisfeltet, innovasjon og utviklingsarbeid. Det er også behov for å sikre relevant infrastruktur og større tverrfaglige satsinger innenfor porteføljens områder. Hovedvekten er på anvendt forskning og innovasjon, men det er og behov for innslag av grunnleggende forskning. Finansiering av innovasjonsprosjekter og førkommersielle anskaffelser prioriteres også.

1.4.1. INFRASTRUKTUR

Nasjonal satsning på forskningsinfrastruktur (INFRASTRUKTUR) skal være med på å bygge opp relevant og oppdatert nasjonal infrastruktur som norske forskningsmiljøer og næringsliv har tilgang til. [Norsk veikart for forskningsinfrastruktur](#) utgjør det strategiske grunnlaget for

bevilgninger over Forskningsrådets budsjett og planlegging av framtidige utlysninger til forskningsinfrastruktur. Disse bevilgningene er et viktig bidrag for å oppnå DEMOKRAT-porteføljens overordnede mål, ved at de bygger nasjonal infrastruktur som er avgjørende for utvikling av tverrfaglig samfunnsvitenskapelig forskning. Dette omfatter blant annet nasjonale databaser og teknologisk utstyr, som utvikler, samordner, standardiserer og tilgjengeliggjør data.

1.4.2. FORNYELSE OG INNOVASJON I OFFENTLIG SEKTOR

Det er behov for et velfungerende økosystem for innovasjon i offentlig sektor. Et forsknings- og innovasjonssystem for å fremme og stimulere til omstilling og innovasjon i offentlig sektor, er avgjørende for å nå målene for denne porteføljen. Aktører i statlige og kommunale sektorer, i utdannings- og forskningsmiljøer, hos virkemiddelaktører, i næringslivet og sivilsamfunn er alle viktige inn i forsknings- og innovasjonssystemet.

Porteføljen skal bidra til å styrke og utvikle samarbeidsmodeller mellom forsknings- og utdanningstinstitusjoner og offentlige aktører nasjonalt og lokalt. Flere kommuner og forsknings- og utdanningstinstitusjoner har etablert samarbeid etter en "universitetskommune-modell", dette bør løftes frem og utvikles videre. Samarbeidsmodeller som kobler offentlig, privat og sivil sektor, bør også styrkes og videreutvikles mer systematisk. Dette kan bidra til omstilling i alle sektorer. Ett av flere virkemidler er innovative anskaffelser, der offentlige og private aktører samarbeider om å finne nye løsninger. Dette vil også være med på å bygge et innovativt næringsliv og gi nye markedsmuligheter.

Virkemidler for innovasjon i offentlig sektor, der offentlig sektor selv er i førersetet, må styrkes og videreutvikles. Det er behov for tiltak og virkemidler for å øke kapasitet og håndtere barrierer for innovasjonsarbeid i offentlige virksomheter. Virkemidlene må være treffsikre og utformet på en slik måte at de oppleves som relevante, og legger til rette for nytte og verdiskaping.

1.4.3. ANDRE PRIORITERINGER

Med *åpen forskning* endres måten forskningen utføres, deles og vurderes på, og potensialet for høy kvalitet og gjennomslag i samfunnet øker. Åpen forskning skal inngå i utviklingen av porteføljens virkemidler, bl.a. gjennom tiltak som gir bedre tilgang til forskningsdata, utvikling av metoder, utnyttelse av forskningsresultater i forskning og innovasjon, brukermedvirkning og involvering.

Ansvarlig forskning og innovasjon (RRI – Responsible Research and Innovation") har de senere årene vokst fram som en viktig tilnærming i internasjonal forsknings- og innovasjonspolitik. Overordnet omfatter RRI tilnærminger til forskning og innovasjon som tar sikte på å forutse og vurdere potensielle virkninger og samfunnsmessige forventninger, med mål om å skape inkluderende og samfunnsansvarlig forskning og innovasjon. I alle hovedtilnærmingerne til RRI er demokratisering av forskning og innovasjon gjennom medvirkning en viktig dimensjon. I praksis prøver Forskningsrådet ut ulike tilnærminger til RRI. RRI står som en sentral arena for læring og utvikling i møtet med de store samfunnsutfordringene, i mye av Forskningsrådets arbeid.

Porteføljen vil følge Forskningsrådets retningslinjer for å ivareta *kjønnsbalansen* i forskningsprosjektene og *kjønnsperspektivet* i forskningen. Gjennom utlysning av midler og prioriteringer mellom prosjekter av høy kvalitet, vil vi sørge for kjønnsbalanse i porteføljen, særlig blant prosjektledere og personer i rekrutteringsstillinger, og stimulere til ivaretagelse av kjønnsperspektivet i forskningen.

I Regjeringens Nordområdemelding - Meld. St.9 (2020-2021) *Mennesker, muligheter og norske interesser i nord* står kunnskap sentralt, og det understrekes at en tettere kopling mellom næringsliv, forsknings- og kunnskapsinstitusjoner er viktig for å realisere vekst i nord. Forskningens betydning for grønn omstilling understrekes. Forskningsrådets strategi for nordområdeforskning fra 2019, som omfatter Nord-Norge og Svalbard med havområdene rundt, erkjenner at nordområdene har særskilte utfordringer og kunnskapsbehov som må dekkes gjennom forskning og innovasjon. For DEMOKRAT-porteføljen gjelder dette blant annet samfunnssikkerhet, og demokrati og styring.

De nye målene for *Det europeiske forsknings- og innovasjonsområdet* (ERA) innebærer at innretningen av Horisont Europa og andre EU-programmer samkjøres for å unngå duplisering. Samspillet mellom den nasjonale og europeiske konkurransearenaen er derfor særdeles viktig. Vi må derfor legge til rette for at våre porteføljer, de kommende EØS-programmene og eventuelle norske samfunnsoppdrag kobles tett sammen med hverandre og ses i sammenheng med både europeiske og øvrige internasjonale programmer og satsinger. Synergiene og samspillet mellom nasjonale og europeiske arenaer får stor betydning i arbeidet med å nå porteføljeplanens investeringsmål.

7 Har vi fremhevet de rette strukturelle prioriteringene for Demokrati, styring og fornyelse-porteføljen? Begrunn gjerne svaret.

Delvis uenig

Rettsvitenskapelig forskning, som beskrevet under punkt 3, må synliggjøres gjennomgående som et vitenskapsområde med selvstendig utviklet metode for å legge til rette for tverrfaglig aktivitet med rettsvitenskapelige problemstillinger i sentrum. Dette vil være hensiktsmessig om vi skal nå politiske målsetninger i Langtidsplanen om å utvikle bærekraftige samfunn (innovativ tenkning om regler og rammer), effektive offentlige tjenester (lovens muligheter og begrensinger), hav og industrielle teknologier (internasjonale regler om planering, resirkulering, nedskalering av eldre installasjoner (olje gass) og installering av nye (havvind) og kobling juss og økonomi), muliggjørende teknologier (immateriell rett og personvern) og demokratisk utvikling (menneskerettigheter, komparativ rettsforskning, domstolforskning).

Fornyelse og innovasjon i offentlig sektor må sees i lys av og utvikles med utgangspunkt i regulatoriske rammer.

7 Er det strukturelle prioriteringer som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til? Fyll ut:

En strukturell utfordring er rollen som rettsvitenskapen får i tverrvitenskapelige og tverrsektorielle samarbeid. Det rettsvitenskapelige bidraget får ofte en birolle for å dekke et kunnskapsbehov som andre definerer. Dette er en rolle rettsvitenskapen har vansker med å ta og ha. Når spørsmålene og rammene er utformet av empirisk funderte vitenskapsdisipliner, blir det ikke tatt hensyn til rettsvitenskapens særlige posisjon i skjæringspunktet mellom vitenskap og politikk. Rettsvitenskapen kan for eksempel ikke gå inn i et prosjekt som er finansiert av en aktør

som på en eller annen måte kan nyte godt av reguleringer som utvikles eller endres på grunnlag av kunnskapsutviklingen i prosjektet. Da mister rettsvitenskapen sin legitimitet. Når de nødvendige rammebetingelsene for nøytralitet ikke ligger til grunn, vil forskningsbidraget kunne oppfattes som et interesseavhengig konsulentbidrag. Uten rettsvitenskapelig involvering i rammene for forskningen er det fare for at ikke de riktige forskningsetiske vurderingene blir tatt og at verdien av rettsvitenskapelig forskning går tapt.

1.5. PRIORITERINGER I FORHOLDET TIL EUS RAMMEPROGRAM (HORISONT EUROPA)

Det er fire ulike strategier for hvordan våre investeringer tar hensyn den europeiske og internasjonale arenaen:

- **Kvalifisere:** De nasjonale satsingene skal bidra til å kvalifisere norske aktører til å konkurrere på internasjonale arenaer.
- **Forsterke:** Gjennom deltagelse i internasjonale prosjekter får Norge tilgang til verdensledende forskningsmiljøer, forskningsinfrastrukturer, kunnskap, nettverk, verdikjeder og markeder. De nasjonale investeringene bør innrettes slik at de best mulig kan bygge videre på resultatene fra den internasjonale porteføljen.
- **Forskyve i tid:** For å utnytte den tilgjengelige kapasiteten hos norske forskningsinstitusjoner og næringsliv best mulig, blir det viktig å planlegge tidspunkt for nasjonale utlysninger slik at de ikke overlapper i tid med tilsvarende utlysninger i Horisont Europa.
- **Arbeidsdeling:** På enkelte områder vil europeiske og andre internasjonale satsinger dekke Norges kunnskapsbehov og involvere norske aktører på en så god måte at nødvendig nasjonal kompetanse er sikret. På slike områder kan porteføljestyrene velge å skalere ned eller droppe nasjonale utlysninger.

Horisont Europa er inndelt i tre ulike pilarer; grunnforskning, innovasjon, og FoU som skal løse samfunnsutfordringer. Samfunnsutfordringene er igjen inndelt i seks ulike tematiske klynger. I tillegg fokuseres det nå på *Samfunnsoppdrag (Missions)*, som er en ny satsing i Horisont Europa. Missions forutsetter et system for innovasjon med deltagelse fra ulike typer aktører og brukere av FoU, inkludert regioner, kommuner og offentlig sektor generelt. Videre stiller Missions krav til at regioner, byer og kommuner tar sentrale roller i gjennomføringen, og at departementer, direktorater og etater støtter tett opp om dette arbeidet.

For denne porteføljen er det to klynger som er særlig aktuelle, fordi de overlapper med nasjonale temaer. Dette er klynge 2 og 3, *Kultur, kreativitet og inkluderende samfunn* og *Samfunnssikkerhet*.

- Kultur, kreativitet og inkluderende samfunn, demokrati og sosial og økonomisk transformasjon.
- Samfunnssikkerhet, beredskap og håndtering av katastrofer og kriser, grensekontroll, maritim sikkerhet, organisert kriminalitet, trygge byer og digital sikkerhet.

I de fire andre klyngene i Horisont Europa er det også tematiske prioriteringer som er aktuelle for denne porteføljen. Offentlige aktører har store muligheter og er etterspurt som deltakere i svært mange utlysninger.

? **Har vi fått frem Demokrati, styring og fornyelse-porteføljens viktigste prioriteringer når det gjelder EUs rammeprogram og annet internasjonalt samarbeid? Begrunn gjerne svaret.**

Hverken eller

Ingen kommentar fra instansen

? **Er det prioriteringer i forholdet til EU eller annet internasjonalt samarbeid som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til? Fyll ut:**

Ingen kommentar fra instansen

1.6. ANDRE PRIORITERINGER

1.6.1. FNS BÆREKRAFTSMÅL

Det er et overordnet politisk mål å utvikle samfunnet i tråd med FNs bærekraftsmål. Disse målene ligger også til grunn for forskningspolitiske styringssignaler og må derfor reflekteres i porteføljens målsetninger. De tematiske prioriteringene og tverrfagligheten i porteføljen møter godt bærekraftsmålene, selv om det er utfordrende å tilrettelegge for en tilnærming som i tilstrekkelig grad ivaretar kompleksiteten og overlappingen i målene. Flere av målene krever endringer på systemnivå. Investeringer og vurderinger på innsatsområdene i porteføljen skal støtte opp om FN`s bærekraftsmål.

1.6.2. MØTEPLASSER, FORMIDLING OG SAMFUNNSDIALOG

Porteføljens prosjekter skal stimuleres til bruker- og allmennrettet formidling og utvikling av policy briefs, og det skal legges til rette for at forskningen blir debattert, formidlet og anvendt. Det bør finansieres oppsummeringer av eksisterende forskning, og legges til rette for møteplasser som for eksempel forskningsfrokoster og deltakelse med formidling av resultater i eksisterende arrangementer og konferanser. Tiltak som bidrar til kunnskapsbasert og opplyst dialog mellom forskere og politikere, myndigheter, andre samfunnsaktører og allmennheten, vil særlig prioriteres.

? **Har vi fremhevet andre prioriteringer for Demokrati, styring og fornyelse-porteføljen som er viktige for deg/dere? Begrunn gjerne svaret.**

Hverken eller

Ingen kommentar fra instansen

? **Er det andre prioriteringer som bør vektlegges tyngre eller legges til? Fyll ut:**

Ingen kommentar fra instansen

Tiltak

Avsender: Norges forskningsråd

1. TILTAK

Investeringsmålene skal nås ved bruk av Forskningsrådets virkemidler, gjennom internasjonal samfinansiering og EUs rammeprogram. Tiltakene nedenfor viser hvordan de ulike brukermålene skal nås.

1.1. BRUKERMÅL 1: FORSKERE OG FAGMILJØER INNENFOR ALLE PORTEFØLJENS TEMATISKE OMRÅDER HOLDER HØY KVALITET OG DELTAR AKTIVT I INTERNASJONALT FORSKNINGS-, UTVIKLINGS- OG INNOVASJONSARBEID.

Tiltak: Porteføljestyret investerer i og gir råd om tiltak for å styrke kompetanse og kapasitet innenfor porteføljens fagområder og fremme tverrfaglig forskning av høy kvalitet.

Egen portefølje:

Andre styrer/administrasjonen:

Tiltak: Porteføljestyret vil gi råd for å stimulere til internasjonalt samarbeid og økt returandel fra Horisont Europa.

Egen portefølje:

Andre styrer/administrasjonen:

1.2. BRUKERMÅL 2: FORSKNINGS- OG INNOVASJONSMILJØER SAMARBEIDER PÅ TVERS AV FAG, OG MED OFFENTLIG SEKTOR, OM KUNNSKAPSUTVIKLINGEN OG LØSNINGER PÅ SAMFUNNSUTFORDRINGENE.

Tiltak: Porteføljestyret investerer i samarbeids- og innovasjonsprosjekter.

Egen portefølje:

- Investere i tverrfaglige prosjekter innenfor porteføljens temaområder.
- Investere i samarbeids- og innovasjonsprosjekter med offentlig sektor, både statlig og kommunalt nivå, og med andre sektorer.
- Samarbeide med andre porteføljer om brede tematiske utlysninger som fremmer tverrfaglig samarbeid.

Andre styrer:

- Investere i samarbeidsprosjekter med offentlig sektor som samarbeidspartner innenfor sine temaområder.
- Investere i innovasjonsprosjekter.

1.3. BRUKERMÅL 3: OFFENTLIG SEKTOR JOBBER KUNNSKAPSBASERT FOR Å FÅ TIL OMSTILLING OG DIGITAL TRANSFORMASJON.

Tiltak: Porteføljestyret legger til rette for, og investerer i, tiltak som bidrar til samarbeid, formidling og bruk av forskningsresultater i samfunnet.

Egen portefølje:

- Investere i forsknings- og innovasjonsprosjekter for omstilling og digital transformasjon, der offentlig sektor deltar aktivt i prosjektgjennomføring og implementering.
- Investere i nettverksprosjekter.
- Legge til rette for kunnskapsformidling mot offentlig sektor.
- Analysere og løpende vurdere Forskningsrådets innsats rettet mot offentlig sektor.
- Gi råd til andre porteføljer om hvordan offentlig sektor bør inkluderes i deres portefølje.

Andre styrer:

- Inkludere offentlig sektor i sine porteføljeplaner, investeringsplaner og tiltak.

1.4. BRUKERMÅL 4: OFFENTLIG SEKTOR UTVIKLER NYE SAMARBEIDSFORMER, PÅ TVERS AV NIVÅER OG SEKTORER, SOM BIDRAR TIL MER HELHETLIGE LØSNINGER PÅ KOMPLEKSE SAMFUNNSUTFORDRINGER.

Tiltak: Porteføljestyret investerer i prosjekter og tiltak som utvikler nye samarbeidsformer på tvers av nivåer og sektorer.

Egen portefølje:

- Investere i samarbeids- og innovasjonsprosjekter som utvikler kunnskap om nye samarbeidsformer.
- Investere i samarbeids- og innovasjonsprosjekter som eksperimenterer med nye samarbeidsformer.
- Investere i forprosjekter og nettverkstiltak bl.a. for å mobilisere og kvalifisere offentlig sektor til ledelse/deltakelse i innovasjons- og samarbeidsprosjekter.

Andre styrer:

- Inkludere offentlig sektor i sine porteføljeplaner, investeringsplaner og tiltak.

1.5. BRUKERMÅL 5. OFFENTLIG SEKTOR LEGGER TIL RETTE FOR OMSTILLING I SAMFUNNET GJENNOM ET GODT SAMSPILL MED NÆRINGSLIV, SIVILSAMFUNN OG INNBYGGERE.

Tiltak: Porteføljestyret investerer i prosjekter og tiltak som utvikler kunnskap som bidrar til nødvendig omstilling i samfunnet.

Egen portefølje:

- Investere i kunnskapsutvikling som offentlig sektor nyttiggjør seg av i arbeidet med omstilling i samfunnet.

- Investere i samarbeids- og innovasjonsprosjekter der offentlig sektor samarbeider med andre aktører i samfunnet om nye løsninger på samfunnsutfordringene.
- Investere i samarbeids- og innovasjonsprosjekter som inkluderer bred brukermedvirkning.
- Investere i offentlig-privat samarbeid gjennom etterspørselsdrevet innovasjon og støtte til innovative anskaffelser.

Andre styrer:

- Inkludere offentlig sektor i sine porteføljeplaner, investeringsplaner og tiltak.

1.6. BRUKERMÅL 6: CIVILSAMFUNN OG INNBYGGERE HAR TILLIT TIL FORSKNING, DE DELTAR I KUNNSKAPSUTVIKLINGEN OG ER MED PÅ Å SKAPE INNOVATIVE OG BÆREKRAFTIGE LØSNINGER.

Tiltak: Porteføljestyret investerer i prosjekter og tiltak som fremmer medvirkning og interesse for kunnskapsutvikling.

Egen portefølje:

- Investere i prosjekter med relevant brukermedvirkning.
- Sikre at forskningsmiljøer formidler kunnskap til allmennheten i form av populærvitenskapelige fremstillinger, deltar i den offentlige debatten og arrangerer åpne konferanser.
- Arrangere forskningsfrokoster.
- Lyse ut nettverksmidler som bidrar til å styrke brukermedvirkning i forskning.

Andre styrer:

- Inkludere brukermedvirkning i sine prosjekter og tiltak.

1.7. BRUKERMÅL 7. POLITIKERE OG OFFENTLIG FORVALTNING HAR TILLIT TIL FORSKNING OG GJØR BRUK AV KUNNSKAP FOR POLITIKKUTFORMING OG VIRKEMIDDELUTVIKLING INNENFOR PORTEFØLJENS FORVALTNINGSOMRÅDER.

Tiltak: Porteføljestyret investerer i prosjekter og tiltak innenfor relevante temaområder for politikkutforming.

Egen portefølje:

- Investere i prosjekter som utvikler kunnskap i bredt som danner en kunnskapsbase for myndighetene.
- Investere i prosjekter som utvikler kunnskap om dagsaktuelle problemstillinger (eks. Covid 19).
- Legge til rette for formidling rettet mot politikk- og virkemiddelsutvikling.

Andre styrer:

- Bidra inn til porteføljens politikkområder.

Figur 4 viser porteføljens FoU innsats fordelt på investeringer med egne midler og investeringer i andre porteføljer, samt innsatsen i EU-bidragene.

Figuren viser at DEMOKRAT-porteføljens egne investeringer utgjør om lag 10 prosent av porteføljen. De største bidragene fra andre portefølgers investeringer kommer fra Muliggjørende teknologier, Helse, Velferd, kultur og samfunn og Industri og tjenestenæringer. Det er to årsaker til at andre porteføljestyres investeringer utgjør så stor andel av innsatsen på området. Hovedårsaken til dette er at fornyelse og innovasjon i offentlig sektor, er en strukturell utfordring som mange av porteføljene adresserer. I tillegg er det temaområder i porteføljen, særlig samfunnssikkerhet og demokrati, styring og forvaltning, hvor DEMOKRATs porteføljestyre har ansvar for den sektorovergrepene forskningen, mens andre porteføljestyre finansierer forskning innenfor sine sektorområder.

Det er viktig å utvikle samarbeid med porteføljestyre som har tilgrensende ansvarsområder og tematikk.

Figur 4. De relative bidrag til den totale porteføljen for Demokrat for året 2020.

? Er tiltakene i porteføljepånen egnet til å nå investeringsmålene til Demokrati, styring og fornyelse-porteføljen? Begrunn gjerne svaret.

Hverken eller

Ingen kommentar fra instansen

? Er det tiltak dere savner i pånen eller tiltak som bør tas ut? Fyll ut:

Ingen kommentar fra instansen

Forventede resultater, virkninger og samfunnseffekter

Avsender: Norges forskningsråd

1. FORVENTEDE RESULTATER, VIRKNINGER OG SAMFUNNSEFFEKTER

Porteføljestyrets investeringer i prosjekter vil gi resultater (output). På lengre sikt vil de samlede investeringene ha virkninger (outcome) og samfunneffekter (impact). Resultater, virkninger og effekter forventes å henge sammen (effektkjede), slik det er illustrert i figur 1 (side 4). Porteføljens resultater, forventede virkninger og effekter gir grunnlag for porteføljestyrets vurderinger og beslutninger om nye investeringer.

1.1. FORVENTEDE RESULTATER (OUTPUT)

Porteføljen bidrar med *resultater* til den nasjonale og globale kunnskapsbasen, gjennom blant annet publisering, forskningsbasert undervisning og annen formidling som foregår i prosjektene.

Prosjektene som finansieres, skal stimuleres til bruker- og allmennrettet formidling og utvikling av policy briefs, og det skal legges til rette for at forskningen blir debattert, formidlet og anvendt. Porteføljestyret vil særlig prioritere tiltak som bidrar til kunnskapsbasert og opplyst dialog mellom forskere og politikere, myndigheter, andre samfunnsaktører og allmennheten.

Indikatorer på resultater fra de enkelte FoU-prosjektene kan telles som antall publikasjoner, antall rekrutteringsstillinger, antall avlagte doktorgrader, antall unge prosjektledere i porteføljen, grad av tverrfaglig samarbeid, nasjonalt og internasjonalt samarbeid og involverte fag- og forskningsmiljøer.

Forventede faglige resultater er flere forskningsprosjekter i internasjonal forskningsfront, mer samarbeid på tvers av fagområder og sektorer, større bredde i faglig, teoretisk og metodisk tilnærming i forskningen, økt rekruttering til forskningsfeltene og økt forskningsbasert innovasjon i offentlig sektor.

Forventede strukturelle resultater er økt nasjonalt og internasjonalt samarbeid og nettverk, økt likestilling og mangfold i forskningssektoren, økt deltakelse av brukere i forskningen, synlige bidrag fra forskningen i samfunnsdebatten og mer målrettet formidling av forskningsresultater.

1.2. FORVENTEDE VIRKNINGER (OUTCOME)

Det forventes at resultatene av porteføljens prosjekter blir tatt i bruk og får *virkninger* for brukerne, som på lengre sikt vil ha effekt på utviklingen av offentlig sektor og samfunnslivet generelt, inkludert de fagområdene porteføljen dekker. Hvert prosjekt er et steg innenfor en større resultatkjede fra forskning, til anvendelse av kunnskap i samfunnet.

Virkninger av porteføljens innsats må så langt det er mulig, operasjonaliseres gjennom å utvikle gode indikatorer som kan følges over tid. Porteføljeanalysen gir en oversikt over porteføljens omfang og innretning. I tillegg trenger vi supplerende kartlegginger, evalueringer og

kunnskapsoppsummeringer som gir grunnlag for analyser av porteføljen, og som kan ligge til grunn for porteføljestyrets vurderinger og beslutninger om nye investeringer.

Indikasjoner på virkninger av investeringene kan for eksempel være om forskerne deltar i rådgivende grupper og organer for offentlig sektor og næringslivet, og om de deltar i internasjonale kunnskapsprosesser og på ulike samarbeidsarenaer. Langsiktige virkninger vil også være økt forskningskapasitet og kompetanse i forskningsmiljøene, som igjen gir en kunnskapsmessig beredskap for å kunne svare på aktuelle problemstillinger og samfunnsutfordringer.

I offentlig sektor vil indikasjoner på virkninger blant annet være i hvilken grad forskningsresultatene tas i bruk i politikktutforming, i forvaltningsutvikling og i konkrete utviklings- og innovasjonsprosesser i offentlig sektor. Det kan for eksempel handle om forbedrede tjenester, verktøy, produkter, rammeverk og organisasjonsmodeller. Andre forventede virkninger av innsatsen er økt forskningskompetanse i sektoren, økt deltakelse fra offentlig sektor i forskning og innovasjon, og økt samarbeid og samspill mellom offentlig sektor og andre aktører, herunder næringsliv og sivilsamfunn.

1.3. FORVENTEDE SAMFUNNSEFFEKTER (IMPACT)

Denne porteføljen adresserer komplekse samfunnsutfordringer som berører store deler av offentlig sektor, næringsliv og sivilsamfunn, direkte og indirekte. Det forventes at investeringene i porteføljen bidrar til økt kunnskapsgrunnlag for å møte porteføljens fem samfunns mål (se kapittel 3.1).

Det er utfordringer knyttet til måling av samfunnseffekter av forskningsinnsatsen. Dette fordi samfunnseffektene ikke kan føres direkte tilbake til investeringer fra den enkelte portefølje, men vil være resultat av mange forskjellige utenforliggende faktorer. Ambisjonen er likevel å kunne identifisere noen sannsynlige samfunnseffekter av porteføljens investeringer. For å kunne si noe om effekter, er det også behov for å gjennomføre evalueringer og ulike typer kunnskapsoppsummeringer som gir grunnlag for analyser av porteføljen. Forskningsrådet har blant annet erfaring med analyser som fanger opp effekter av forskningen, kalt "Lange spor"-analyser, som gir mulighet for å vurdere samfunnseffekter innenfor for eksempel et avgrenset forskningsfelt.

? Er de forventede resultater, virkninger og effekter av Demokrati, styring og fornyelse-porteføljen realistiske? Begrunn gjerne svaret.

Hverken eller

Ingen kommentar fra instansen

? Er det resultater, virkninger og effekter dere savner i planen eller noen som bør tas ut? Fyll ut:

Ingen kommentar fra instansen

Øvrige kommentarer

Avsender: Norges forskningsråd

1. ØVRIGE KOMMENTARER

Hvis dere har andre kommentarer eller innspill er det fint om dere skriver dem i feltet under.

Har dere andre kommentarer til porteføljeplanen? Fyll ut:

Vi ber om at det gjøres en omskriving på s. 2-3 i porteføljeplanen under overskriften *Tema*: Setningen «Porteføljens temaer er knyttet til problemstillinger innenfor demokrati, styring og forvaltning, samfunnssikkerhet, makroøkonomi, juridiske problemstillinger og forskning på innovasjon og samfunnsutvikling», foreslås endret til «Porteføljens temaer er knyttet til forskning innenfor innovasjon og samfunnsutvikling, og reiser både juridiske, atferdsvitenskaplige og makroøkonomiske problemstillinger innenfor demokrati, styring, forvaltning og samfunnssikkerhet». Dette for å unngå at rettsvitenskapen ikke fremstår som et «vedheng».

Innspill porteføljeplan Muliggjørende teknologier, Det juridiske fakultet

Kap. 3 Investeringsmål

Er investeringsmålene (samfunnsmål og brukermål) i tråd med de forventninger dere har til denne tematiske porteføljen?

Retten er en grunnleggende infrastruktur i samfunnet. Juridiske perspektiver og regelkunnskap er avgjørende for systemforståelse, systembygging og omstillingsprosesser.

Denne grunnforståelsen av rettsvitenskapens rolle bør fremheves i porteføljeplanen, både under investeringsmål og prioriteringer.

Det er umulig å realisere teknologisk innovasjon og implementering uten regulering på tvers av rettsområder som for eksempel forvaltningsrett, EU/EØS-rett, formuerett, konkurranserett og ikke minst immaterialrett. Nasjonale styringsdokumenter bør være på linje med EU-rammeverket, der forutsetningene for teknologisk utvikling har fått en sentral plass. I EU-systemet er rettsvitenskap etablert som et utgangspunkt for forskning på kunstig intelligens og juss er integrert i utvikling av teknologi og produkter. Teknologi som bruker persondata, må være i tråd med GDPR som stiller et eksplisitt krav om "**innebygd personvern**". Dette innebærer at juss skal være involvert fra den dagen man begynner å utvikle en algoritme eller en teknologi. Kombinasjonen teknologi-juss er en selvfølge for EU-lovgiveren og Norge må forholde seg til EU-lovgivningen om bl.a. personvern og KI gjennom forpliktelser i EØS-avtalen. Det er et stort behov på tvers av samfunn for forståelse hvordan og hvilke verdier skal ivaretas når teknologi utfordrer de etablerte måtene samfunnet fungerer på.

I tillegg til å realisere de tre hovedmålene i Forskningsrådets strategi: Bærekraftig utvikling, Grensesprengende forskning og radikal innovasjon og Omstilling i næringsliv og offentlig sektor, skal porteføljen bidra til å **nå strategiens ambisjon om etisk og samfunnsansvarlig forskning og innovasjon**. I 2019 lanserte NENT en forskningsetisk betenkning om kunstig intelligens. Noen av aspektene i betenkningen er *sikre menneskeverd* (ivareta individenes selvbestemmelse, menneskeverd og demokratiske rettigheter), *lokalisere ansvar* (vurdere risiko for videre bruk av forskningen), *inspisierbarhet* (identifisere kildene til de dataene som brukes og genereres av systemene for å sikre hensynet til rettferdighet og tillit når avgjørelser tas automatisk) og *sikre personvern og hensyn til enkeltmennesker* (grunnleggende personvernprinsipper, nedfelt i personvernlovgivningen GDPR og annen relevant EU-lovgivning skal følges). Dette setter rettsvitenskap i sentrum både som aktør i hele forskningsprosessen i teknologiprosjekter og i utforming av rammene for forskning.

I denne porteføljen er det hensiktsmessig å følge utviklingen i EU og sentrale forskningsetiske vurderinger nasjonalt. Det kan oppnås ved å utvide det overordnede perspektivet i planen *muliggjørende teknologier*, med *rammene for utvikling og omstilling*. **Mange av endringene i samfunnet er basert på teknologi, men å endre strukturer i samfunnet som skal legge til rette for «tåle» rask utvikling er ikke et teknologisk henliggende.** Denne distinksjonen må artikuleres klart i porteføljeplanen og følges opp med en realistisk plan om å koble teknologiforskning og rettsvitenskapelig forskning på muliggjørende rammer og strukturer for bærekraftig utvikling, slik det

gjøres i EU. Dette krever nytenkning om rammer for tverrfaglighet fra finansører og en vilje til å investere i rettsvitenskapelige fagområdene som trenger å utvikle seg forskningsmessig i takt med nye problemstillinger.

Det juridiske fakultet forventer at rettsvitenskap får en sentral rolle som forvalter og utvikler av grunnleggende kunnskap om regulatoriske rammer og rettsstatlige strukturer i revideringen av den tematiske porteføljen. Det er kritisk nødvendig med forskning på eksisterende rammeverk og utvikling av nye rammeverk for å muliggjøre teknologi, legge til rette for omstillingsprosesser i forlengelsen av teknologisk innovasjon, opprettholde tillit i samfunnet og sørge for ivaretagelse av individuelle rettigheter.

Som en konkretisering av forslag til perspektivendring i målbeskrivelsen bør det legges til følgende samfunns mål i kap. 3.1:

- *Norge satser på forskning som utvikler nye trygge rettsstatlige reguleringsmodeller som gjør det attraktivt å satse på teknologiprojekter og legger til rette for teknologisk utvikling*
- *Norsk teknologiinnovasjon gjøres innenfor forskningsetiske rammer som oppdateres og revideres i takt med utviklingen og nyoppståtte utfordringer innenfor feltet muliggjørende teknologier*

Brukermålene er en oppfølging av Forskningsrådets strategi innenfor fagområdet. Har planen de riktige brukermålene?

Brukermålene i porteføljen skal bidra til oppfyllelse av samfunnsmålene og handler om utvikling, anvendelse og bruk av ny teknologi på tvers av akademia, offentlig sektor og privat sektor.

Veien til samfunnsmålene avhenger først og fremst av rammene for teknologisk utvikling og omstilling. I rettsvitenskapen er det ofte kort vei fra forskningsresultater til anvendelse av kunnskapen. Dette henger sammen med at rettsvitenskapelige funn om hva som er gjeldende rett og hvilke endringer som er mulige, peker på praktiske løsninger som lar seg operasjonalisere i etablerte samarbeidsflater med privat og offentlig sektor. Den faglige tyngden og strukturene for ønsket måloppnåelse er på plass i de rettsvitenskapelige miljøene. Dette bør utnyttes bedre i porteføljepåplanen.

Kap 4 Prioriteringer

Faglige og teknologiske prioriteringer

Har vi foretatt de rette faglige og teknologiske prioriteringene for denne porteføljen?

I porteføljepåplanen ligger hovedvekten på teknologiske fag for å oppnå mål om å utvikle teknologiområdene IKT, bioteknologi og nanoteknologi inkludert mikroteknologi og avanserte materialer. Inkludering av annen fagkompetanse som humaniora og samfunnsvitenskap nevnes som et bidrag til at teknologiutviklingen ivaretar økonomiske, miljømessige og menneskelige behov.

De faglige og teknologiske prioriteringene bør revideres slik at:

- Rettsvitenskap omtales som et eget vitenskapsområde i planen. Uten en eksplisitt anerkjennelse av rettsvitenskapen som et selvstendig vitenskapsområde, begrenses rettsvitenskapens avgjørende rolle for utvikling av muliggjørende teknologier. Det at rettsvitenskap er klassifisert som en faggruppe under samfunnsvitenskap i Norsk inndeling i

vitenskapsdisipliner, bør ikke stå i veien for at dette vitenskapsområdet, som er vesensforskjellig fra samfunnsvitenskapene i metodisk tilnærming, får et klarere rolle i planlegging av investeringer. Det er kritisk med forskning på hvordan retten er, hva den sier, hvordan rammer kan opprettholdes og endres. Det er også viktig med et tverrfaglig perspektiv for å drøfte konsekvenser av regler, hva som fungerer og ikke fungerer individuelt og i samfunnet. Men uten juridiske perspektiver er det en risiko for at samfunnet går glipp av en overordnet og mer grunnleggende systemforståelse, som vil gå utover muligheten for forsvarlige og etterrettelige systemutviklings- og omstillingsprosesser.

- Omtale av metodologi og forutsetningene for tverrfaglig samarbeid blir tydeliggjort. «Annen fagkompetanse», herunder rettsvitenskap, bør ikke forstås som en kontrollpost med en «bremsende» rolle. Sterkere bidrag fra både tradisjonell rettsvitenskap med rettsdogmatisk metodikk som arbeidsredskap og grensesprengende rettsvitenskap der metodologi, teorier og bidrag til løsninger på samfunnsutfordringer utforskes tverrvitenskapelig, må sees på som «muliggjørende». Vurdering av risiko parallelt med at teknologi utvikles vil skape rom for implementering og bruk i tråd med de demokratiske strukturene for styring. Tillit til nye teknologier innebærer at personvern er ivaretatt.
- Rettsvitenskap blir integrert. I omtale av de faglige prioriteringene bør det legges til grunn at teknologiprojektene skal *integrere* (ikke bare inkludere) fagkompetanse fra rettsvitenskap om hvilke rettslige rammer som fins (gjeldende rett) og hvilke som er mulige med tanke på ansvarlig anvendelse av teknologi og ivaretagelse av behov fra et rettsstatlig perspektiv. Det er mange eksempler på hvorfor tidlig og tett involvering er avgjørende. Innovative teknologier som for eksempel smittestopp-appen kunne ikke tas i bruk på grunn av manglende kunnskap om og ivaretagelse av personvern. Teknologien viste seg å være altfor personverninngripende. Betydningen av personvern ble også tydeliggjort da FHI ikke kunne forske på koronatiltakene nettopp på grunn av uklar juss på dette området.

Tematiske prioriteringer

Har vi foretatt de rette tematiske prioriteringene for denne porteføljen?

I porteføljen vurderes ingen spesifikke temaer som viktigere enn andre fordi IKT, bioteknologi og nanoteknologi er generiske teknologier som går på tvers av ulike temaområder. Det tematisk bindende for denne planen er bærekraftig utvikling.

Fokuset er først og fremst på å skape noe nytt, dvs. teknologiske løsninger som ikke finnes i dag. Planen burde også vektlegge forskning som gjenbraker eksisterende teknologi gjennom forbedringer. Dette er særlig relevant sett i lys av målet om bærekraftig utvikling. Rettsvitenskapens bidrag her vil være å peke ut regulatoriske utfordringer med bruk av eksisterende løsninger, som for eksempel smittestopp-appen og bidra til å utvikle løsninger for gjenbruk.

Planen har en grunnleggende positiv tone der muliggjørende teknologier implisitt kobles til bærekraftig utvikling. Det er imidlertid en rekke spenninger i koblingen teknologi og bærekraft som bør synliggjøres. Vi står ovenfor en teknologiu utvikling vi ikke ser konsekvensene av. Bruken av teknologi i krigføring, cyberkriminalitet, nanoteknologi i biologisk sammenheng, covid-19 og patentbeskyttelse av vaksiner og KI og bruk av opphavsrettsbeskyttede verk som data er bare noen eksempler på at bærekraftig utvikling blir utfordret. Hurtig utvikling vil kunne forskyve

maktstrukturer og føre til misbruk av makt. Balansen mellom verdibevaring og verdiutvikling, mellom tillit og teknologisk omstilling må forvaltes godt. Dette krever grunnleggende nye rettslige problemstillinger innen tema som:

- Makt og styring
- Personvern
- Beskyttelse av nye teknologier – patentering og opphavsrettslig vern
- Bærekraftig gjenbruk av ressurser og immateriell rett
- Forbrukervern og nye teknologier
- Risikoanalyse
- Grønn teknologi
- Statsstøtteordninger
- Rettslig perspektiv på etisk og samfunnsansvarlig forskning

Felles for temabeskrivelsene i samtlige porteføljeplaner er at de forsøker å skape rammer for forskning for å møte komplekse samfunnsutfordringer. Felles for samfunnsutfordringene er at et kunnskapsbasert løsningsbilde avhenger av juridisk forskning på de rettslige strukturene og reguleringene, som de siste 20 årene har blitt mer komplekse og kjennetegnes av grunnleggende endringer som har skjedd og skjer i høyt tempo. Likevel er det per i dag svært begrenset med forskning om rettsregler og rettslig styring for eksempel rettet mot muliggjørende teknologier og dens begrensninger.

Åpner man muligheten for å forske på overnevnte tema uavhengig av bestemte teknologier utvikles grunnleggende kunnskap om hvordan rettssystemet skal møte teknologiske utfordringer og hvilke verdier det skal legges til grunn, også uavhengig fra dagens teknologi og gjeldende rett.

Grunnleggende rettsvitenskapelig forskning gjør det mulig å bevare et nødvendig verdigrunnlag for å opprettholde tillit og bidra til løsninger som legger til rette for omstilling.

Strukturelle prioriteringer

Har vi fremhevet de rette strukturelle prioriteringene for denne porteføljen?

Under overskriften ansvarlig forskning og innovasjon (RRI) står det at i teknologiutvikling så handler «RRI først og fremst om forskningspraksis og prosesser der et bredt sett av aktører og perspektiver tas inn i planlegging og gjennomføring av teknologiske innovasjoner. Sentralt i dette arbeidet står RRI som en arena for læring og utvikling i møtet med de store samfunnsutfordringene, men også utvikling av fagområder, som Science and Technology (STS), rettsvitenskap og filosofi» (s. 9). Her er det et poeng at rettsvitenskap ikke bare utvikles av RRI, men inngår aktivt med kunnskap om rettsystemet og potensiale i utviklingen av løsninger på samfunnsproblemer og utvikling av samfunnsinstitusjoner og strukturer i møte med teknologiutvikling.

RRI nevnes som viktig i planlegging og gjennomføring av teknologiske innovasjoner. Rettsvitenskap har en særlig rolle i gjennomføring med tanke på immateriell rett og andre måter å beskytte rettigheter til utviklet teknologi og legge til grunn for deling av teknologi. Rettsvitenskap nevnes en gang i porteføljeplanen, i kontekst av RRI, noe gir rettsvitenskapen en svært begrenset rolle først og fremst som bidragsyter til rammene for forskning, og ikke til gjennomføringen av teknologien i forlengelsen av teknologiprojekter.

Er det strukturelle prioriteringer som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til?

Behovet for rettsvitenskapelig rådgiving i møte med omskiftelige strukturer for teknologi bør legges til her. I den nye personopplysningsloven med personvernforordning er konsesjonsordningen fjernet helt. Kun i sjeldne tilfeller kan man anmode Datatilsynet om forhåndsvurdering. Ansvar for behandling av personopplysninger er flyttet fra Datatilsynet til virksomhetene som bestemmer formålet med behandlingen av personopplysninger om midler som skal brukes. Dette har fjernet byråkratiske prosesser, men har økt kravet om å kjenne til plikter som pålegges de behandlingsansvarlige. Omstruktureringen gjør at virksomheter ikke lengre like ofte kan konsultere Datatilsynet om rett og galt i utviklingsprosesser. Risiko tilfaller den som utvikler teknologien og det vil være et behov for rådgiving innad i virksomheten på spørsmålene som før ble behandlet av Datatilsynet. Noe av denne etterspørselen må dekkes gjennom forskning og tett kobling mellom rettsvitenskapelige miljøer og rådgivende instanser. GDPR må tolkes i samsvar med utviklingen av nye teknologier og det er flere tolkningsspørsmål av GDPR som ikke er avklart. Omstruktureringen peker også på at etterspørselen etter jurister som jobber tett opp mot nye teknologier vil øke betraktelig de kommende årene – noe denne planen bør gjenspeile.

Prioriteringer i forhold til EUs rammeprogram Horisont Europa

Har vi fått frem denne-porteføljens viktigste prioriteringer når det gjelder EUs rammeprogram og annet internasjonalt samarbeid?

Se innspill til kap. 3, investeringsmål. Planen bør være tett på EU-rammeverket og bruke rettsvitenskap som grunnlag i teknologiprojekter, og ikke som en «compliance exercise»

Øvrige kommentarer

Porteføljeplanen bør skrives om i henhold til forslagene over og overskriften bør endres til

Muliggjørende teknologier og rammer for utvikling og omstilling

Innspill til Forskningsrådets porteføljeplan Velferd, kultur og samfunn, Det juridiske fakultet

Kap 1 Fremtidsblikk

Det bes ikke om innspill til dette kapittelet

Kap 2 Porteføljens omfang

Det bes ikke om innspill til dette kapittelet

Kap 3 Investeringsmål

Er investeringsmålene (samfunns mål og brukermål) i tråd med de forventninger dere har til denne tematiske porteføljen?

Retten er en grunnleggende infrastruktur i samfunnet. Juridiske perspektiver og regelkunnskap er avgjørende for systemforståelse, systembygging og omstillingsprosesser.

Samfunnsutfordringene beskrevet i planen har det til felles at løsningene avhenger av kunnskap om rettslige grunnstrukturer, verdier og gjeldende rett. Man kan ikke snakke om *velferdssamfunnets sosiale og økonomiske bærekraft, samfunnsmessig tillit og legitimiteten til fordelingssystemer og velferdsordninger* eller *de store teknologiskiftene* uten å legge til grunn en kunnskapsramme om rettslige forutsetninger og betydningen av lovgiving. I lys av hurtig teknologisk utvikling er det for eksempel behov for en storsatsing på juridisk kunnskap for å sikre forsvarlige digitale helse- og velferdstjenester som ivaretar menneskerettslige krav.

Følger vi Investeringslogikken i porteføljeplanene styrer samfunns- og brukermål retningen på de faglige og tematiske prioriteringene. Da må enten disse målene åpnes opp for å gjøre plass til et mangfold av disipliner og kombinasjonen av disse i hensiktsmessige tverrfaglige sammensetninger, eller så må målene spisses ytterligere og synliggjøre *rettslige analyser som en forutsetning* for å forstå de sammensatte problemene. For å sikre at rettsvitenskapelig forskning får den nødvendige plassen i porteføljeplanen, må planen

- Ha en overordnet beskrivelse av rettsvitenskapen som problemløser og impulsgiver for nye og innovative ideer om samfunnsstyring og -omstillinger
- Synliggjøre rettssystemets rolle og potensiale i utvikling av samfunnsinstitusjoner og strukturer
- Åpne opp for grunnleggende rettsvitenskapelig forskning som vil kunne bidra til samfunnets evne til å håndtere samfunnsproblemer på en effektiv og målrettet måte, og med opprettholdelse av rettsstatlige, miljørettslige og menneskerettslige verdier

Vi merker oss at rettsvitenskap er mer til stede i denne porteføljeplanen enn i de andre fagovergripende og tematiske planene. I beskrivelsene av brukermål etterlyses økt engasjement fra rettsvitenskap og humaniora (s. 8). Rettsvitenskap nevnes videre sammen med samfunnsvitenskap, humaniora, helsefag og teknologiske fag under faglige prioriteringer (s. 9) og en større andel rettsvitenskapelige perspektiver i forskningen blir omtalt som en viktig virkning for forskersamfunnet (s. 19). Ett av tiltakene for å nå brukermålene er å «prioritere humanistiske og rettsvitenskapelige tematikker og perspektiver i utlysningstekster» (s. 16). Det er positivt at rettsvitenskap skal prioriteres, men for å oppnå målene må rettsvitenskapelige **analyser synliggjøres som en**

forutsetning for kunnskapsutvikling om velferdsstaten og samfunnsstrukturer i møte med endring og omstilling.

Brukermålene er en oppfølging av Forskningsrådets strategi innenfor fagområdet. Har planen de riktige brukermålene?

Økt engasjement fra rettsvitenskap og humaniora er ett av brukermålene som skal bidra til å oppfylle samfunnsmålene om at innsikt fra forskningen «er relevant og brukes i utviklingen av institusjoner og politikk» (s. 8).

Vi vil påpeke at veien til samfunnsmålene ikke handler om å vektlegge økt engasjement, men strukturer for måloppnåelse. I rettsvitenskapen er det ofte kort vei fra forskningsresultater til anvendelse av kunnskapen. Dette henger sammen med at rettsvitenskapelige funn om hva som er gjeldende rett og hvilke endringer som er mulige, peker på praktiske løsninger som lar seg operasjonalisere i etablerte samarbeidsflater med privat og offentlig sektor. Den faglige tyngden og strukturene for påvirkning er på plass i de rettsvitenskapelige miljøene. Dette bør utnyttes bedre i porteføljeplanen.

Kap 4 Prioriteringer

Faglige prioriteringer

Har vi foretatt de rette faglige prioriteringene for denne porteføljen?

Det er positivt at det er ønskelig å inkludere mer kunnskap om rettslige dimensjoner innenfor porteføljens områder. Men planen bør ha en mer presis omtale av rettsvitenskapen som fagfelt. At rettsvitenskap er klassifisert som en faggruppe under samfunnsvitenskap i Norsk inndeling i vitenskapsdisipliner gjør at rettsvitenskap sjelden omtales i sentrale kunnskapspolitiske styringsdokumenter. Den offisielle faginndelingen bør endres. Forskningsrådet må inntil det skjer være bevisst på at inndelingen ikke skal stå i veien for at rettsvitenskap, som er vesensforskjellig fra samfunnsvitenskapene i metodisk tilnærming og samfunnsoppdrag, får en tydelig rolle i planlegging av Forskningsrådets investeringer.

Det er dårlig samsvar mellom beskrivelsene av *særskilte fagområder* og *effekt og metodestudier*. På den ene siden etterspørres rettslige dimensjoner, på den andre siden vektlegges kunnskap om virkninger og effekter av ordninger, tiltak og politikk, fordi sentrale brukere etterspør *hva det er som faktisk som virker*. Effektperspektivet kan medføre at juridiske aspekter blir analysert og forstått på måter som ikke er forenlige med juridisk metode, og som dermed undergraver nytten av rettsvitenskapelige studier. Det er kritisk for samfunnet med forskning på gjeldende rett og hvilke mulighets- og handlingsrom som foreligger for politikk og forvaltning, herunder hvilke rettslige endringer som må gjøres for at bestemte politiske mål skal kunne gjennomføres. Retten etablerer premisser og klargjør mulige handlingsalternativer, altså de rammene som enhver rettsstat har etablert for sin samfunnsbygging. Velferds- og rettsstaten er bygget opp ved hjelp av lovgivning, og kunnskap om denne lovgivningen både i et rettshistorisk og gjeldende rett-perspektiv er verdifullt for å sikre grunnleggende forståelse om viktige grunnverdier, premisser og sammenhenger. Rettsvitenskapelige metoder for analyser av gjeldende regelverk binder fortid og nåtid sammen og legger grunnlaget for nye regler og reguleringsmodeller i framtiden. Innbakt i metoden er også rettens balanserende funksjon innenfor den grunnleggende samfunnskontrakten mellom stat og borger.

Det er selvsagt viktig med et tverrfaglig perspektiv for å drøfte konsekvenser av regler, hva som fungerer og ikke fungerer individuelt og i samfunnet. Det er imidlertid de rettsvitenskapelige (normative og kvalitative), snarere enn de samfunnsvitenskapelige (kvantitative) metodene som gir en overordnet og mer grunnleggende systemforståelse og som dermed danner grunnlag for forsvarlige systemutviklings- og omstillingsprosesser. En forståelse av hvordan retten oppfattes innen retts- og velferdsstaten er en viktig forutsetning for å lage normative systemer som nyter tillitt i samfunnet. Men utformingen av slike systemer bør overlates til rettsvitenskapen som nettopp her har utviklet kompetanser og metoder som samfunnsvitere mangler.

Utfordringen for rettsvitenskap i tverrfaglige prosjekter er at jurister ofte blir konsultert på slutten av et prosjekt, og får da gjerne en rolle som en «kontrollpost» som bremser et forslag eller prosjekt ved å påpeke juridiske hindringer. Med tidlig involvering kan rettsvitenskapen bidra med kunnskap og perspektiver i utformingen av prosjektet der det rettsvitenskapelige bidraget handler om langt mer enn å være kontrollinstans, men som bidrar til perspektivering, systemforståelse og innsikt i grunnleggende rettsprinsipper på det angjeldende forskningsfeltet. Dette danner grunnlag både for å balansere ulike interesser og rettigheter forsvarlig og å hindre uheldige samfunnsmessige konsekvenser av manglende juridisk innsikt, herunder maktmisbruk, korrupsjon og manglende rettighetsoppfyllelse. I et lenger perspektiv vil et økt innslag av rettsvitenskapelig kunnskap kunne bidra til økt tillit mellom stat og myndigheter, og styrke legitimiteten til politikk og vedtak truffet av forvaltningen.

Tematiske prioriteringer

Har vi foretatt de rette tematiske prioriteringene for denne porteføljen?

Den tematiske beskrivelsen er bred, og det er uklart om det er foretatt prioriteringer.

Rettsvitenskap må settes i sentrum av kunnskapsutviklingen om samfunnets evne til å møte store samfunnsutfordringer og kriser. Dersom ikke de gjeldende rettslige rammene og mulighetene blir klarlagte, vil omstillingsmulighetene til et bærekraftig samfunn fremstå som usikkert. De faglige og tematiske prioriteringene må derfor åpnes opp både for tradisjonell rettsvitenskap med rettsdogmatisk metodikk som arbeidsredskap og grensesprengende rettsvitenskap der metodologi, teorier og bidrag til løsninger på samfunnsutfordringer utforskes tverrvitenskapelig. Innfallsvinklene er overlappende og må sees i sammenheng for hensiktsmessig levering til planens prioriteringer og mål:

- Den rettsvitenskapelige metoden handler om å fastlegge hva regler går ut på og forstå og forklare prinsipper i rettssystemet «slik de er», hvor gjeldende rett kommer fra og hvorfor den har fått sin nåværende form. Klargjøring og identifikasjon av gjeldende rett er en dynamisk øvelse der både lovfestet og ulovfestet rett er i stadig endring og utvikling for å adoptere også internasjonale regelsystem, som menneskeretter og EU-rett i rask utvikling. Dette er en oppgave for jurister som må anvende rettsdogmatisk, rettshistorisk og komparativ metode i analysen av rettskildet bildet. Mangel på rettsforskning om viktige samfunnsstrukturer og overnasjonale regler av betydning for den norske konteksten, kan lede til uklarhet, men også urett, som vi har opplevd iblant annet i NAV-skandalen, klima- og reinsdriftsaken. Manglende kunnskap om det internasjonale rettslige rammeverket har også bidra til den aktuelle strømkrise i Norge, og stor usikkert blant folk flest om sin økonomiske situasjon. Her viser det seg risikabelt å overlate det til private aktører å utforme et rettslig rammeverk.
- Rettsvitenskapen kan også brukes til å bygge nye systemer for å legge grunnen for samfunnsutviklingen i bestemte retninger. Rettsvitenskapelig forskning kan skape

handlingsrom for omstilling i velferdssektoren og bidra til å stimulere til utvikling. Det er derfor ønskelig at porteføljen også får fram denne fremoverlente, progressive delen av rettsvitenskapen, og ikke reduserer disiplinen til en mer konservativ oppgave som kontrollinstans og vokter over at gitte forutsetninger og rammer overholdes.

Er det tematiske prioriteringer som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til?

De tematiske prioriteringene er relevante. Men alle temaene krever rettsvitenskapelige analyser av nasjonale og internasjonale regelverk, og de underliggende premisser og verdier disse bygger på. Lovgivning er det viktigste politiske virkemiddelet for å nå politiske målsettinger. Lovtolking og rettsanvendelse krever imidlertid innsikt i juridisk metode, noe som lett overses når politisk målstyring blir det dominerende fokuset. Spørsmålet om myndigheter og forvaltning forvalter lovgivning og andre styringsverktøy på en forsvarlig måte står sentralt i situasjoner preget av økende mistillit mellom borgere og myndigheter. Rettsdogmatisk, rettshistorisk og rettskomparativ forskning på sentrale områder vil øke kunnskapsgrunnlaget og forståelsen for grunnleggende rettsspørsmål som gjør seg gjeldende og som samfunnet er forpliktet til å ivareta. På velferdsfeltet kan følgende prinsipper og rettigheter nevnes særskilt:

- Forsvarlighetsprinsippet
- Diskrimineringsvern- og menneskerettigheter
- Personvern
- Proporsjonalitetskravet

Her kommer vi med eksempler på hvorfor det ikke bare er nødvendig, men også risikabelt å ikke aktivt bygge et rettsvitenskapelig kunnskapsgrunnlag i porteføljens tematiske områder:

Juridisk kunnskap om hvilke internasjonale forpliktelser Norge har påtatt seg overfor egne og andre lands borgere er viktig for hele velferdsfeltet. NAV-skandalen er et eksempel på at rettslige plikter ble feiltolket, misforstått eller oversett, noe som fikk alvorlige konsekvenser for mange mennesker og for den generelle tilliten til retts- og velferdsstaten.

Pandemihåndteringen er et annet eksempel på at sentrale aktører manglet grunnleggende juridisk kunnskap både med tanke på rettslige krav til beredskap og ved konkrete vurderinger av hvilke tiltak som skulle eller kunne iverksettes. Tiltak ble truffet ut fra medisinskfaglige og politiske vurderinger, mens det juridiske kunnskapsgrunnlaget i mange tilfeller var åpenbart utilstrekkelig både hos statlige og kommunale myndigheter. Konsekvensen var at myndighetene i en rekke tilfeller sannsynligvis gikk lenger i å begrense individets grunnleggende rettigheter til frihet og privatliv enn det som var nødvendig, forsvarlig og forholdsmessig. Den nødvendige og viktige balansen mellom samfunnets og individets interesser ble ikke ivaretatt i tråd med det smittevernloven og Den europeiske menneskerettskonvensjon krever, noe som medførte at individuelle rettigheter ble krenket både i helse- og omsorgsinstitusjon, i private hjem og ellers.

Samfunnet opplevde en maktforskyvning i myndighetenes favør som ikke hadde en tillitvekkende rettslig forankring. Andre eksempler på aktuelle problemfelt gjelder person- og integritetsvern, samt overholdelse av det alminnelige forsvarlighetskravet og kravene om tilgjengelige og likeverdige tjenester til alle brukergrupper, i stadig mer digitaliserte helse- og velferdstjenester.

Det er et stort udekket behov for rettsvitenskapelige analyser av pasienter og brukeres rettigheter i møte med en helse- og omsorgstjeneste som i stor grad styres etter økonomiske modeller og effektivitetskrav. Videre er det stort behov for rettsvitenskapelige analyser av forholdet mellom

norske og internasjonale rettskilder og regelverk på helse- og velferdsrettslige områder, ikke minst i lys av en utvikling der det foreligger gjentakende avdekking av mangelfulle tjenestetilbud til utsatte pasient- og brukergrupper. Statens ansvar for å sikre grunnleggende rettigheter og foreta forsvarlige avveininger av samfunnets og individets behov i tråd med rettslige krav kan ikke ivaretas uten rettsvitenskapelig forskning av høy kvalitet.

Disse og andre eksempler viser at rettsstaten er under press i Norge som i andre land, og at rettsvitenskapen er en nødvendig disiplin for å adressere aktuelle utfordringer og ivareta samfunnets juridiske beredskap på alle samfunnsområder. Den manglende prioriteringen av rettsvitenskapelig forskning kan ses som et symptom på manglende forståelse for betydningen av retten både som samfunnets grunnleggende infrastruktur og forutsetning for alle politiske vedtak i fortid, nåtid og fremtid.

Prioriterte anvendelsesområder

Er det prioriterte anvendelsesområder som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til?

Med henvisning til Forskningsrådets strategi der det på s. 22 påpekes at «Velfungerende FoU-systemer forutsetter godt samspill mellom høyere utdanning på den ene siden og forskning og innovasjon på den andre» vil vi understreke behovet for en tydeliggjøring av relevansen av god utdanning i utviklingen av kvalitet i forskningen. Blant annet har profesjonselementet i jusutdanningen bidratt til at relevansen for samfunnet og for forskningen er tett koblet i måten vitenskapelig ansatte arbeider. Gode rettslige løsninger kan bare utvikles av bredt orienterte jurister med god kunnskap om samfunnsmessige utfordringer og relevante rettsdisipliner som alminnelig forvaltningsrett, menneskerettigheter og annen internasjonal rett.

Strukturelle prioriteringer

Har vi fremhevet de rette strukturelle prioriteringene for denne porteføljen?

Rettsvitenskapelig forskning, som beskrevet under punkt 3, må synliggjøres gjennomgående som et vitenskapsområde med selvstendig utviklet metode for å legge til rette for tverrfaglig aktivitet med rettsvitenskapelige problemstillinger i sentrum.

Er det strukturelle prioriteringer som bør vektlegges tyngre, erstattes eller legges til?

En strukturell utfordring er rollen som rettsvitenskapen får i tverrvitenskapelige og tverrsektorielle samarbeid. Det rettsvitenskapelige bidraget får ofte en birolle for å dekke et kunnskapsbehov som andre definerer. Dette er en rolle rettsvitenskapen har vansker med å ta og ha. Når spørsmålene og rammene er utformet av empirisk funderte vitenskapsdisipliner, blir det ikke tatt hensyn til rettsvitenskapens særlige posisjon i skjæringspunktet mellom vitenskap og politikk.

Prioriteringer i forhold til EUs rammeprogram Horisont Europa

Har vi fått frem denne-porteføljens viktigste prioriteringer når det gjelder EUs rammeprogram og annet internasjonalt samarbeid?

Det må være en hensiktsmessig balanse mellom nasjonal og internasjonal forskning. For rettsvitenskapen er det ikke nødvendigvis oppbyggende at de nasjonale satsingene skal kvalifisere til konkurranse på internasjonale arenaer. Forskningen innen rettsvitenskap er ofte er nasjonal og nordisk rettet og/eller grunnforskning uten nødvendigvis å være grensesprengende, og som derfor ofte ikke kan finansieres gjennom internasjonale utlysninger. Det kan være grunn til å peke på at all grensesprengende forskning må bygge på kunnskap om hvor grensene faktisk går og at nasjonalstaten har suverenitet til å trekke grenser som bygger på nasjonale verdiprioriteringer. Rettsvitenskapelig klargjøring av hvor grensene faktisk går er derfor helt avgjørende for å kunne

bevare og forsvare en nasjonal og/eller nordisk identitet som er kjent for åpenhet og stor tillit til offentlige myndigheter. Rettshistorisk og rettskomparativ forskning er en forutsetning for denne kartleggingsprosessen og for å sette norske verdiprioriteringer i en internasjonal kontekst.

Er det andre prioriteringer som bør vektlegges tyngre eller legges til?

Her bør relevante departementers prioriteringer tas med. Vi etterlyser særlig mer konkrete innspill fra justisdepartementet.

Kap 6 Forventede resultater, virkninger og effekter

Er det resultater, virkninger og effekter dere savner i planen eller noen som bør tas ut?

I dette avsnittet bør rettsvitenskap omtales spesifikt nettopp fordi virkninger og effekter av forskningen er sterk, og mest sannsynlig sterkere enn samfunnsvitenskapen generelt.

Virkninger: Måten resultatene i forskning blir brukt varierer mellom fagfelt og rettsvitenskap er i en særlig posisjon her. For eksempel er det å lede lovutvalg et ledd i karrieren for mange rettsvitere og det gir også stor anerkjennelse blant kolleger. I utvalg jobber man med å operasjonalisere kunnskapsfronter fra mange ulike disipliner til tiltak som kan gjennomføres politisk. Fagfellesskapets anerkjennelse av utvalgsarbeid som en del av den faglige aktiviteten sier noe om rettsvitenskapens brede nedslagsfelt der virkning for forskersamfunnet og virkninger for brukere utenfor forskersamfunnet er sammenfallende.

Samfunnseffekter: Rettsvitenskap har stor effekt på lovutforming, rettssystemet og samfunnsstrukturer. Anerkjennelse av dette bør ligge til grunn i revidering av porteføljeplanen.

Kap 7 Finansiering

- Det bes ikke om innspill til dette kapitlet

Øvrige kommentarer

- Har dere andre kommentarer til porteføljeplanen? Fyll ut:

Innspill til porteføljeplan for Energi, transport og lavutslipp, Det juridiske fakultet

Kap 3 Investeringsmål

Er investeringsmålene (samfunns mål og brukermål) i tråd med de forventninger dere har til porteføljen for energi, transport og lavutslipp?

Retten er en grunnleggende infrastruktur i samfunnet. Juridiske perspektiver og regelkunnskap er avgjørende for systemforståelse, systembygging og omstillingsprosesser.

Porteføljeplanen Energi, transport og lavutslipp beskriver områder som er avhengig en kunnskapsramme om rettslige forutsetninger og betydningen av lovgiving.

Overordnet peker investeringsmålene i planen om å legge til rette for radikal omstilling i samfunnet mot et nullutslippssamfunn, en inkluderende energiomlegging, hindre tap av naturmangfold etc. Mange av endringene i samfunnet er basert på teknisk og naturvitenskapelig forskning, men å endre strukturer i samfunnet som skal legge til rette for «tåle» rask utvikling og individinngripende omstilling er ikke et teknologisk og instrumentelt henliggende. Denne distinksjonen må artikuleres klart, hvis en skal realisere hensiktsmessige samarbeid mellom teknisk-naturvitenskapelig og rettsvitenskapelig forskning i utvikling av muliggjørende rammer og strukturer for bærekraftig utvikling. Innenfor feltet teknologi og produktutvikling i EU-rammeverket er rettsvitenskap etablert som et utgangspunkt for forskning på kunstig intelligens og juss er integrert i utvikling av teknologi og produkter. Dette innebærer at juss skal være involvert fra den dagen man begynner å utvikle en algoritme eller en teknologi.

Tidlig kobling er også nødvendig på energiomstillingsfeltet for å integrere forståelse og innsikt i eksisterende rammeverk, både juridiske og økonomiske, som regulerer aktørene. Ny teknologi, ny infrastruktur og nye forretningsområder vil kreve nye/andre/andre reguleringer i allerede komplekse og delvis uavklarte rettsområder. Klarhet og forutberegnelighet mht det rettslige rammeverket er viktig for alle aktører i sektoren og på alle stadier i energiproduksjon, energidistribusjon og energiomstilling.

I presentasjonen av investeringsmålene blir langsiktig perspektiv på forskningen vektlagt, og det blir tydeliggjort at Porteføljestyret har høyere ambisjoner enn det som er nasjonal klimapolitikk som blant annet går fram av Klimaloven (s. 5). Man ønsker å bygge en kunnskapsbase som kan utvikle politikken og endre lovene som ligger til grunn for politikken per i dag. Koblingen politikk og lov går rett i kjernen av rettsvitenskapelig forskning. Lovgivning er det viktigste politiske virkemiddelet for å nå politiske målsettinger. Lovtolking og rettsanvendelse krever imidlertid innsikt i juridisk metode, noe som lett overses når politisk målstyring blir det dominerende fokuset. Rettsvitenskapelig forskning langs fire overlappende akser, den nasjonale og internasjonale, den tradisjonelle og innovative, er avgjørende for å nå investeringsmålene:

- Nasjonalt: Det er kritisk for samfunnet med forskning på gjeldende rett og hvilke mulighets- og handlingsrom som foreligger for politikk og forvaltning, herunder hvilke rettslige endringer som må gjøres for at bestemte politiske mål skal kunne gjennomføres. Retten

etablerer premisser og klargjør mulige handlingsalternativer, altså de rammene som enhver rettsstat har etablert for sin samfunnsbygging. Staten er bygget opp ved hjelp av lovgivning, og kunnskap om denne lovgivningen både i et rettshistorisk og gjeldende rett-perspektiv er verdifullt for å sikre grunnleggende forståelse om viktige grunnverdier, premisser og sammenhenger.

- Internasjonalt: Klimatilpassing og det grønne skiftet krever nye former for internasjonalt samarbeid og regulering og nye reguleringsformer. Samspill mellom stater, overnasjonale organ og ikke-statlige organ vil spille en langt mer fremtredende rolle. Konvergeringen mellom hensynet til økonomi og næringsutvikling, sosial utvikling og økologisk bærekraft som det moderne bærekraftsbegrepet og FNs bærekraftsmål legger opp til, vil skape komplekse rettslige og samfunnsmessige problemstillinger av stor rekkevidde. Statens ansvar for å sikre grunnleggende rettigheter og foreta forsvarlige avveininger av samfunnets og individets behov i tråd med rettslige krav kan ikke ivaretas uten rettsvitenskapelig forskning av høy kvalitet. Disse og andre eksempler viser at rettsstaten er under press i Norge som i andre land, og at rettsvitenskapen er en nødvendig disiplin for å adressere aktuelle utfordringer og ivareta samfunnets juridiske beredskap på alle samfunnsområder.
- Tradisjonell juss: Den rettsvitenskapelige grunnaktiviteten handler om å fastlegge hva regler går ut på og forstå og forklare prinsipper i rettssystemet «slik de er». Klargjøring og identifikasjon av gjeldende rett er en dynamisk øvelse der både lovfestet og ulovfestet rett er i stadig endring og utvikling for å adoptere også internasjonale regelsystem, som menneskeretter og EU-rett i rask utvikling. Mangel på rettsforskning om viktige samfunnsstrukturer og overnasjonale regler av betydning for den norske konteksten, kan lede til uklarhet, men også urett, som vi har opplevd iblant annet i reinsdriftsaken.
- Juridisk innovasjon: Rettsvitenskapen kan også brukes til å bygge nye systemer for å legge grunnen for samfunnsutviklingen i bestemte retninger. Innenfor planens temaområde kan juridisk innovasjon beskrives som rettsvitenskapelig forskning som skaper handlingsrom for omstilling mot bærekraft i offentlig forvaltning, krisehåndtering og teknologisk utvikling. Da rettsvitenskapen i stor grad handler om styring og rammer, blir bidrag fra rettsvitenskapelig forskning for ofte ansett som en «kontrollinstans», snarere enn et selvstendig forskningsbidrag der blant annet samfunnsverdier, lovstrukturer, personvern og rettssikkerhet er innbakt i en overgripende innfallsvinkel. Disiplinen er fremoverlent og progressiv og kan, med de rette rammene, bidra til å stimulere til innovasjon og/eller sette grenser for den der det trengs.

Den manglende prioriteringen av rettsvitenskapelig forskning kan ses som et symptom på manglende forståelse for betydningen av retten både som samfunnets grunnleggende infrastruktur og forutsetning for alle politiske vedtak i fortid, nåtid og fremtid.

Kap 4 Prioriteringer

Faglige prioriteringer

Har vi foretatt de rette faglige og teknologiske prioriteringene for energi, transport og lavutslipps-porteføljen?

Synergiene mellom rettsvitenskap, økonomiske fag og realfag bør etterspørres eksplisitt. Omstilling krever utvikling av styringssystem og former. Store omveltninger knyttet til blant annet energikilder og teknologisk utvikling og næringslivets rolle for bærekraftig utvikling, gjør at man må legge større vekt på markedet og samhandling med markedsstrukturene i systemtenkningen. Regelproduksjon skjer ikke bare ved myndighetene og i offentlig sektor, men også i stor grad i næringslivet og privat sektor, ofte i samarbeid med myndighetene. Det er derfor viktig å se på hvordan juridiske og økonomiske systemer virker sammen for å møte samfunnsutfordringene. Det er også relevant å gå inn i de basale reguleringsstrukturene i offentlig sektor for å undersøke i hvilke sammenhenger og situasjoner nye reguleringer lages, og hvilken reell effekt disse har.

Utfordringen for rettsvitenskap i tverrfaglige prosjekter er at jurister ofte blir konsultert på slutten av et prosjekt, og får da gjerne en rolle som en «kontrollpost» som bremser et forslag eller prosjekt ved å påpeke juridiske hindringer. Ved å komme inn på et tidlig tidspunkt kan rettsvitenskapen i stedet bidra med kunnskap og perspektiver i utformingen av prosjektet der det rettsvitenskapelige bidraget handler om langt mer enn å være kontrollinstans, men som bidrar til perspektivering, systemforståelse og innsikt i grunnleggende rettsprinsipper på det angjeldende forskningsfeltet. Dette danner grunnlag både for å balansere ulike interesser og rettigheter forsvarlig og å hindre uheldige samfunnsmessige konsekvenser av manglende juridisk innsikt, herunder maktmisbruk, korrupsjon og manglende rettighetsoppfyllelse. I et lenger perspektiv vil et økt innslag av rettsvitenskapelig kunnskap kunne bidra til økt tillit mellom stat og myndigheter, og styrke legitimiteten til politikk og vedtak truffet av forvaltningen.

Tematiske prioriteringer

Har vi foretatt de rette tematiske prioriteringene for energi, transport og lavutslipps-porteføljen?

Det er positivt at det er ønskelig å inkludere kunnskap om rettslige dimensjoner innenfor *Energiomstilling og virkinger for samfunn, klima og natur*. Det er imidlertid behov for grunnleggende forskning innen rettsutvikling, regulatoriske rammer, energirett, kontraktsrett, miljørett, internasjonal rett oftest med et komparativt fokus og helhetlig perspektiv, på tvers av de tematiske prioriteringene.

Dette er nødvendig for å bidra innovativt om hensiktsmessige rammer for teknologisk utvikling og energiomstilling. For å si noe om hva som kvalifiserer for et godt rettslig rammeverk må man analysere internasjonale rammer (Fosen-saken /urfolks rettigheter), regionale rammer (OSPAR, EU/EØS) og hvilke skranker disse setter for hva som kan være innholdet i nasjonal rett. Dette er viktig å kartlegge for å unngå feilskjær (som vi kan oppfatte NAV-skandalen og landbasert vind og Fosen-saken å være), kostbare etteroppgjør (NAV) og tap av tillit til politikere, rettssystem og operatører som handler innenfor det som i mangel av kunnskap har vært oppfattet som «riktig juss» (Fosen-saken).

Metoden er videre, når internasjonale rammer er kartlagt, å vurdere hva som kan utgjøre et godt rammeverk i Norge. Her er det viktig å studere utformingen av regler i land som har etablert tilsvarende industri, og som det ellers er grunnlag for å sammenligne seg med. Hva sier reglene, hvilke funksjoner fyller de, og hvordan har de fungert i respektive nasjonale rettssystem? Siktemålet er å plukke det beste av det beste og lære av andre lands «feil». Det er her viktig å ha sterke nasjonale rettsvitenskapelige fagmiljø med en viss kritisk masse, som over tid kan følge feltet og være en klar stemme inn i lovgivningsprosesser, lovgivningsrevisjoner og som en nøytral dialogpartner for statsapparat, forvaltning og private aktører. Forskingen kan ellers bidra til å sikre faglig høyt nivå på utdanning av juridiske kandidater som skal virke i norsk industri og forvaltning.

Utvikling av havvindnæringen er et eksempel på et område som viser bredden av juridiske fagområder som vil måtte komme til anvendelse. Et godt forskningsprosjekt innen havvind vil være avhengig av bred juridisk kompetanse både fra privatrett og internasjonal privatrett, i tillegg til offentlig rett. Prosessen med å etablere et rammeverk for havvindsatsning startet for seint. Myndigheter og næringslivsaktører undervurderer hvor tidkrevende og komplisert det er å etablere regelverk for nye næringer.

Samtidig er industrien opptatt av funksjonelt og godt rettslig rammeverk som skaper forutsigbarhet for investeringer, like rammevilkår for operatørene, og teknologinøytrale regler som åpner for innovasjon. Mange industrisektorer blir «overvåket» av IEA (som karbonlagring); overvåkingen spør hvordan nasjonal regulering er utformet, og måler hvordan nasjonal regulering scorer på gitte indikatorer. Dårlig regulering/manglende regulering kan være en showstopper, det samme gjelder regler som ikke sikrer en god balanse mellom investering og risiko. For karbonlagring er det hevdet at EU-retten sine langtrekkende ansvarsvilkår for operatøren av lageret, lenge etter nedstenging, representerer en slik showstopper. For havvind, karbonlagring, sol er det dels et globalt marked der aktørene trekkes mot nasjoner med forutsigbare rammer og gode reguleringer. Utviklingen av regelverket for havvind i Norge kan hevdes å komme for sent, og i for liten grad bygge på kunnskap. Kunnskapsbasert regelutvikling tar noe tid, men kan betale seg tilbake i høy potens.

Strukturelle prioriteringer

Har vi fremhevet de rette strukturelle prioriteringene for energi, transport og lavutslippsporteføljen?

For at rettsvitenskapen skal bidra helhetlig og innovativt er det behov for å bygge solide miljøer nasjonalt. Det viktigste virkemiddelet i denne sammenhengen vil være å tørre å sette rettsvitenskap i sentrum av tverrvitenskapelige og tverrsektorielle prosjekter og gi miljøene ressurser. Tørre å satse på problemstillinger som ikke er umiddelbart relevant for industrien, men som vil kunne gi stor kunnskapsavkastning på sikt. Vi oppfordrer finansørene av forskning til å være dristige her. Og at departementene må gå i dialog med miljøene for å sikre juridisk kunnskap på kritiske samfunnsområder. Justisdepartementet må komme på banen.

I rettsvitenskapen er det ofte kort vei fra forskningsresultater til anvendelse av kunnskapen. Dette henger sammen med at rettsvitenskapelige funn om hva som er gjeldende rett og hvilke endringer som er mulige, peker på praktiske løsninger som lar seg operasjonalisere i etablerte samarbeidsflater med næringslivet og privat og offentlig sektor. Behovet for slike etablerte samarbeidsflater kommer fram i beskrivelsene av et velfungerende forsknings- og innovasjonssystem: «Forskningsrådet skal

bringe aktørene i forskningsinstitusjonene, næringslivet, offentlig sektor og sivilsamfunnet sammen for å skape banebrytende og nyttig forskning og innovasjon» (s. 7.)

Både faglig tyngde og strukturer for implementering av forskningen er på plass i de rettsvitenskapelige miljøene, men vil ikke komme til nytte så lenge porteføljeplanen ikke inkluderer rettsdogmatisk metode som vitenskapelig ressurs når de store samfunnsutfordringene skal løses.

For å sikre at rettsvitenskapelig forskning får tilstrekkelig plass i porteføljeplanen, må planen

- Ha en overordnet beskrivelse av rettsvitenskapen som *problemløser*
- Synliggjøre rettssystemets rolle og potensiale i utvikling av samfunnsinstitusjoner og strukturer
- Åpne opp for grunnleggende rettsvitenskapelig forskning som vil kunne bidra til samfunnets evne til å håndtere samfunnsproblemer på en effektiv og målrettet måte, og med opprettholdelse av rettsstatlige og menneskerettslige verdier
- Tenke nytt om rammer for radikal tverrfaglighet fra finansører og en vilje til å investere i rettsvitenskapelige fagområdene som trenger å utvikle seg forskningsmessig i takt med nye problemstillinger

Videre mener vi at forskningsbidrag må sees i sammenheng med kvalitet i utdanning. I omstillingsprosessen er utdanningen helt avgjørende. Profesjonselementet i jussutdanningen gjør at relevansen for samfunnet og for forskningen er tett koblet. Omstillingsprosessene forutsetter at det blir utviklet gode rettslige løsninger. Slike løsninger kan bare utvikles av bredt orienterte jurister med god kunnskap om på tvers av rettsområder. Et viktig poeng i utvikling av virkemidler vil derfor være å legge til rette for breddekunnskap i utdanningen, samtidig som den temabaserte forskningen synliggjøres i utdanningsløpet. Vi trenger virkemidler som motvirker tematisk fragmentering i utdanning.

Innspill porteføljeplan Global Development and International Relations, Det juridiske fakultet

Retten er en grunnleggende infrastruktur i samfunnet. Juridiske perspektiver og regelkunnskap er avgjørende for systemforståelse, systembygging og omstillingsprosesser.

Det juridiske fakultet gir her overordnede innspill om behovet for endring av innretning i porteføljeplanen for å synliggjøre rettsvitenskapens rolle i mål og prioriteringer. Vi vil så konkretisere de overordnede innspillene med noen forslag til endringer. Forslagene er ment som eksempler på hvordan innretningen kan endres gjennomgående i planen.

Overordnet om innretning

Beskrivelsene i porteføljeplanen ligger tett opp til ønsket politisk utvikling for Norges internasjonale relasjoner og globale ambisjoner. Porteføljen fremstår som normativ sammenlignet med mange av de andre tematiske porteføljene, som er mer deskriptive i sin form. Det tydelige politiske drivet bidrar på den ene siden til spissede formuleringer om ønsket effekt av forskningen, som kan være hensiktsmessig i styring av forskning mot bestemt mål. På den andre siden vil søkelys på bestemte utfall og målstyring av forskning, begrense forskningsmulighetene betraktelig og man vil gå glipp av forskning som potensielt vil bidra grunnleggende i de tematiske feltene *safety and security, development and inequality* og *global health*.

Planen bør åpnes opp ved å legge mindre føringer i de tematiske beskrivelsene som for eksempel konsekvenssammenhenger mellom ulike typer kriser og migrasjon (s. 10-11), men samtidig synliggjøre *rettslige analyser som en forutsetning* for å forstå de sammensatte problemkompleksene, som har det til felles at internasjonale relasjoner er avhengig av regulatoriske utviklingsrammer. Det bør også legges større vekt på en *presis omtale av forskningsområdene* som bør bidra inn for å opprettholde tilstrekkelig bredde i kunnskapsgrunnlaget (s. 8).

Forutsetning for forskning på global utvikling: Over de siste 15 årene har det internasjonale samfunnet og relasjonene globalt utviklet seg mot å bli mer og mer regelbundet. Rettsvitenskap er et nødvendig redskap for å fortolke gjeldende regler og rammer for å forstå internasjonale relasjoner og utviklingstrekk. Eksempelvis har miljøretten vært den sterkeste drivkraften i utviklingen av moderne internasjonal rett Videre er et kunnskapsbasert løsningsbilde på samtlige tematiske prioriteringer i planen avhengig av juridisk forskning på de rettslige strukturene. Jussen brukes slik som en mekanisme for å nå de internasjonale målene. For å utvikle ønskede utviklingsrammer, er rettsvitenskap kritisk nødvendig. Det er behov for å rendyrke juridiske prosjekter og det er vanskelig å se for seg tverrvitenskapelige prosjekter innen dette feltet uten en rettsvitenskapelig komponent.

Presis omtale av sentrale forskningsområder: Med en klargjøring av forutsetningene i planen, vil behovet for rettsvitenskapelig forskning også måtte tydeliggjøres. I delkapittelet *Disciplines and methodological priorities* (s. 8) står det at de faglige prioriteringene er rettet mot "the social sciences and medicine and health sciences», inkludert humaniora. Det at rettsvitenskap er klassifisert som en faggruppe under samfunnsvitenskap i Norsk inndeling i vitenskapsdisipliner gjør at rettsvitenskap sjelden omtales i styringsdokumentene. Den offisielle faginndelingen bør endres. Evt. må man være

bevisst på at inndelingen ikke skal stå i veien for at rettsvitenskap, som er vesensforskjellig fra samfunnsvitenskapene i metodisk tilnærming og samfunnsoppdrag, får en tydelig rolle i planlegging av investeringer. Under tematiske prioriteringer nevnes forskning på retten som viktig, blant annet «military rule and the weakening of the rule of law» (s. 10) og «emergency laws and infliction of severe restrictions on human rights» (s. 11). Henvisningene til retten virker tilfeldige. For å sikre forskning på retten må planen

- Ha en overordnet beskrivelse av rettsvitenskapen som problemløser
- Synliggjøre rettsystemets rolle og potensiale i utvikling av samfunnsinstitusjoner og strukturer
- Åpne opp for grunnleggende rettsvitenskapelig forskning som vil kunne bidra til samfunnets evne til å håndtere samfunnsproblemer på en effektiv og målrettet måte, og med opprettholdelse av rettsstatlige og menneskerettslige verdier

Presis omtale av metodologi og forutsetningene for tverrfaglig samarbeid: I porteføljeplanen legges det opp til empiriske studier på rettslige strukturer. Det vil si at planen gjennomgående fremmer en ikke-juridisk måte å beskrive de juridiske aspektene på. Det er kritisk med forskning på hvordan retten er, hva den sier, hvordan rammer kan opprettholdes og endres. Det er også viktig med et tverrfaglig perspektiv for å drøfte konsekvenser av regler, hva som fungerer og ikke fungerer individuelt og i samfunnet. Forskning på globale utfordringer i aksene migrasjon – klima – teknologisk utvikling – global helse – sikkerhet kan ikke først og fremst bygge på hvordan retten blir oppfattet.

Når hovedvekten legges på empirisk forskning, er det en risiko for at samfunnet går glipp av en overordnet og mer grunnleggende systemforståelse, som vil gå utover muligheten for forsvarlige og etterrettelige systemutviklings- og omstillingsprosesser.

Struktur for ønsket måloppnåelse: Det er et tydelig mål at forskningen skal være relevant for politikutviklingen. Istedenfor å antyde ønskede forskningsresultater for å «matche» politiske behov, bør planen tydeliggjøre strukturer for ønsket måloppnåelse. Behovet for en generell fremheving av rettsvitenskap følger av pkt. 6 user goal 1 (s. 21); Om programmet skal medføre at «The Government has a good understanding of the international system», krever dette rettsvitenskapelig forskning for å forsterke kunnskapsgrunnlaget, men også fordi vi av nasjonale beredskapshensyn må ha et kunnskapsgrunnlag man kan støtte seg til når uforutsette utfordringer oppstår (pandemi, konflikt etc.). I rettsvitenskapen er det ofte kort vei fra forskningsresultater til anvendelse av kunnskapen. Dette henger sammen med at rettsvitenskapelige funn om hva som er gjeldende rett og hvilke endringer som er mulige, peker på praktiske løsninger som lar seg operasjonalisere i etablerte samarbeidsflater med privat og offentlig sektor. Behovet for slike etablerte samarbeidsflater understøttes av pkt. 7.2. (s. 25): “sectors within politics, administration, business and civil society base their decisions on new and updated knowledge; an expanded knowledge base enables policy and management, working life and civil society to better deal with global challenges and issues related to the foreign- and security area”.

Både faglig tyngde og strukturer for implementering av forskningen er på plass i de rettsvitenskapelige miljøene, men vil ikke komme til nytte så lenge porteføljeplanen ikke inkluderer rettsdogmatisk metode som vitenskapelig ressurs når de store samfunnsutfordringene skal løses.

Eksempler på nødvendige endringer i porteføljeplanen

5. *Priorities* (s.7)

Dokumentene som ligger til grunn for prioriteringene i planen er først og fremst nasjonale policydokumenter. Et styringsdokument som skal legge rammene for forskning på internasjonale forhold bør inkludere internasjonale policydokumenter, som for eksempel *UN Global Compact for Migration* (2018) og *The Global Compact on Refugees* (2018). Det er i tillegg relevant å inkludere arbeidet med Norske prioriteringer i FNs sikkerhetsråd, der rettslige perspektiver er understreket: «Vi skal som rådsmedlem være tydelige og gjenkjennelige, og våre posisjoner vil bygge på lange linjer i utenrikspolitikken. Vi vil være en tydelig forkjemper folkeretten, herunder humanitærretten og menneskerettighetene.»

5.2.1.1 *World order and the multilateral system* (s. 9)

Rule based international order er et rettsvitenskapelig felt. For å fylle målene i planen må det forskes på de rettslige rammeverkene for konflikt. Dette er dels overlappende med hvordan konflikter gjøres, for eksempel når og hvordan den internasjonale strafferetten overtres. Forskning på nye måter å drive konflikt på, for eksempel i lys av teknologisk utvikling, vil vise et behov for videreutvikling av regelverket for håndtering av konflikt. Skal man opprettholde tilfredsstillende kunnskapsbase om multilaterale systemer må man satse på grunnleggende rettsvitenskapelig forskning som kan berikes med tverrvitenskapelig tilsnitt. Forslag til tillegg i tredje avsnitt under dette punktet: “In this heightened competition, it is also imperative to understand and develop new knowledge on the changing legal framework surrounding international conflict”.

4.2.1.3 *System of government, democracy, and human rights* (s. 10) og 5.2.2.4 *Taxation and capital flows* (s. 12)

Ser man Systems of Government og Capital Flow i sammenheng, kommer grunnleggende rettslige utfordringer ved globalisering til syne. Hvordan skal en minske det gapet som oppstår mellom globale og grenseløse markeder, menneskelige nettverk og digitale nettverk, og de rettslige systemene som i hovedsak fremdeles er nasjonale. Manglende globale eller internasjonale organ for lovgivning og rettshåndhevelse skaper et stort behov for rettslig innovasjon og utvikling for å møte disse utfordringene. Vi ser i dag utvikling av nye former for internasjonal rett, fra mellomstatlig rett til «multilevel governance» basert på traktater som harmoniserer statenes interne rett, for eksempel på miljøområdet, menneskerettigheter m.m. Utvikling av «soft law» i form av bransjestandarder og invovering av næringsorganisasjoner i regelutvikling i FN-regi er et annet utviklingstrekk. Utviklingen møtes med både teknologisk, institusjonell og normative innovasjon. Det er et stort behov for forskning både på innholdet og virkningene av de prosessene som foregår for både for hva som blir oppfattet som rettsregler og hvilke rettslige instrumenter og mekanismer som kan og bør brukes for å styre eller påvirke utviklingen, og hvordan norsk rett kan og bør tilpasses den internasjonale utviklingen.

4.2.1.4 *People living in a time of conflict* (s. 10) og 5.2.2.7 *Climate change adaptation, food security, and green transition* (s. 13).

Her er det helt klart et behov for tverrfaglig forskning, men hvis man ikke har oversikt over regelverket og hvordan det utvikler seg og blir håndhevet og brutt, blir kunnskapsgrunnlaget

mangelfullt. Måter lover blir forstått og praktisert på kan ikke drøftes uavhengig av kunnskap om regelverket (gjeldende rett) med et komparativt perspektiv.

Det er problematisk at i omtalen av migrasjon uteblir begrepet flyktning eller referanser til internasjonale og regionale flyktningsregimer. Vi vil foreslå økt fokus på koblingene flyktningsrett og internasjonal rett, inkludert human rights law, humanitarian law, international criminal law, disaster law, environmental law, and climate change law. Det er også stort behov for mer forskning på muligheter for å regulere mobilitet knyttet til klimaendringer på en måte som ikke bare sikrer grunnleggende menneskerettigheter, men også rettigheter til urbefolkning og framtidige generasjoner når det gjelder migrasjon knyttet til klimaendringer.

Migrasjon beskrives gjennomgående som en konsekvens av klimaendringer, noe som fra et akademisk perspektiv rammer inn problemområdet på en skjev måte. En skal være varsom med å legge til grunn krisetenkning som forutsetning for forskning på migrasjon og. Det finnes mange utfordringer knyttet til klima, migrasjon og rettslige løsningsbilder og sammenhengene må nyanseres for at man skal kunne stille de riktige spørsmålene.

Klimatilpassing og det grønne skiftet krever nye former for internasjonalt samarbeid og regulering og nye reguleringsformer, som pekt på ovenfor. Samspill mellom stater, overnasjonale organ og ikke-statlige organ vil spille en langt mer fremtredende rolle. Konvergeringen mellom hensynet til økonomi og næringsutvikling, sosial utvikling og økologisk bærekraft som det moderne bærekraftsbegrepet og FNs bærekraftsmål legger opp til, vil skape komplekse rettslige og samfunnsmessige problemstillinger av stor rekkevidde.